

# Holistički pristup odgoju u don Boscovoj pedagogiji ljubavi

---

**Tumbri Taban, Petra**

**Master's thesis / Diplomski rad**

**2021**

*Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj:* **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

*Permanent link / Trajna poveznica:* <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:635690>

*Rights / Prava:* [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

*Download date / Datum preuzimanja:* **2024-07-15**



Sveučilište u Zagrebu  
Filozofski fakultet  
University of Zagreb  
Faculty of Humanities  
and Social Sciences

*Repository / Repozitorij:*

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb  
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)



Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za pedagogiju

**HOLISTIČKI PRISTUP ODGOJU U DON BOSCOVOJ PEDAGOGIJI  
LJUBAVI**

Diplomski rad

Petra Tumbri Taban

Mentor: dr. sc. Štefka Batinić

Zagreb, 2021.

## Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Život i okolnosti djelovanja Ivana Bosca.....	2
3. Pedagogija ljubavi.....	4
3.1. Don Boscova pedagogija ljubavi.....	6
3.2. Preventivni sustav kao dio pedagogije ljubavi.....	8
3.2.1. Vjera.....	10
3.2.2. Razum.....	11
3.2.3. Ljubaznost.....	12
4. Holistički pristup odgoju u don Boscovoj pedagogiji ljubavi.....	13
4.1. Holistički pristup.....	15
4.2. Don Boscov pogled na odgajanika.....	16
4.3. Sloboda odgajanika.....	18
4.4. Komunikacija.....	18
4.5. Povjerenje.....	19
4.6. Odgojne aktivnosti.....	20
4.7. Stalna odgajateljeva prisutnost.....	22
4.8. Okruženje.....	26
4.9. Obiteljsko ozračje.....	28
5. Aktualnost don Boscove pedagogije ljubavi.....	29
5.1. Don Boscov odgoj kroz prizmu suvremenosti.....	29
5.2. Suvremeni problemi mladih.....	31
5.3. Aktualnost preventivnog sustava.....	33
5.4. Djelotvornost don Boscove pedagogije ljubavi.....	35
5.5. Pedagogija ljubavi za sve.....	36
6. Kritika don Boscovoj pedagogiji.....	38
7. Zaključak.....	40
8. Literatura.....	42

## **Holistički pristup odgoju u don Boscovoj pedagogiji ljubavi**

### **Sažetak**

Cilj je ovog rada prikazati don Boscovo odgojno djelovanje temeljeno na ljubavi, odnosno osvijetliti područje njegove pedagogije ljubavi te uočiti elemente suvremenog holističkog pristupa odgoju i djetetu, a koji su vidljivi i prisutni u njegovoj pedagogiji. Don Boscova pedagogija ljubavi prvo se sagledava s filozofskog gledišta, a zatim iz holističke odgojne perspektive kako bi se u njegovoj pedagogiji uočili elementi suvremenog odgojnog djelovanja i cjelovitog pristupa procesu odgoja. U radu se iznose temeljne postavke odgojnog djelovanja svećenika i pedagoga Ivana Bosca te njihova važnost i učinkovitost, kao i aktualnost i potreba u pedagogiji 21. stoljeća. Svojim životom, don Bosco je svjedočio kako ljubav jest i treba biti temelj svakog odgojnog djelovanja. Njegove metode i odgojno postupanje pokazuju holističko shvaćanje odgoja uz naglasak na ulogu ljubavi kao duhovne snage i pokretača odgojnog odnosa, važnost odgajateljeve prisutnosti među odgajanicima, uspostavu odnosa međusobnog povjerenja, prepoznavanje interesa djece, uvažavanje slobode odgajanika, važnost kvalitetnog okruženja i obiteljskog ozračja. Na kraju rada, dolazi se do zaključka kako don Boscova pedagogija ljubavi ima velik broj dodirnih točaka sa suvremenim pedagoškim poimanjem djeteta i holističkim pristupom odgoju. Don Bosco je nastojao omogućiti cjelovit razvoj svakog djeteta te je svakome odgajaniku pristupao individualno, što čini glavno mjesto prožimanja salezijanske pedagogije i suvremene znanosti o odgoju.

Ključne riječi: don Bosco, pedagogija ljubavi, ljubav, holistički pristup

## **A Holistic Approach to Education in Don Bosco's Pedagogy of Love**

### **Abstract**

The aim of this paper is to present don Bosco's educational work based on love, that is, to illuminate the field of his pedagogy of love and to notice the elements of a modern holistic approach to education and the child, which are visible and present in his pedagogy. Don Bosco's pedagogy of love is first viewed from a philosophical point of view and then from a holistic educational perspective in order to notice elements of modern educational process and holistic approach to the process of education in his pedagogy. The paper presents the basic assumptions of the educational activities of priest and pedagogue Ivan Bosco and their importance and effectiveness as well as the actuality and necessity in today's pedagogy of the 21st century. Throughout his life, don Bosco testified that love is and should be the foundation of all educational activities. His educational methods show a holistic understanding of education with an emphasis on the role of love as a spiritual force and initiator of the educational relationship, the

importance of the educator's presence among the students, the establishment of a relationship of mutual trust, recognizing the interests of children, respecting the freedom of students, the importance of a quality environment and family atmosphere. At the end of the paper, it is concluded that don Bosco's pedagogy of love has a number of points of contact with the modern pedagogical conception of the child and a holistic approach to education. Don Bosco strived to enable the complete development of each child and approached each student individually, which is the main place of intertwining of Salesian pedagogy and modern science of education.

Key words: don Bosco, pedagogy of love, love, holistic approach

## 1. Uvod

Ovaj rad u središte stavlja život i odgojno djelovanje velikog svećenika i pedagoga Ivana Bosca. Predmet proučavanja je njegova pedagogija ljubavi, odnosno odgojno djelovanje koje se uvijek temelji na ljubavi prema drugome. U radu se nastoji uvidjeti povezanost između holističkog pristupa odgoju i pedagogije ljubavi koju je Bosco primjenjivao te suvremenost takvog odgojnog postupanja. U radu će se analizirati elementi holističkog pristupa odgoju i samome djetetu, a koji su prisutni i vidljivi u Boscovoj pedagogiji. U pisanju rada integrirana su različita pedagoška područja pri čemu su dominantna područja povijesne, filozofske, religijske te suvremene pedagogije.

Potreba za proučavanjem života i djelovanja Ivana Bosca javila se uviđanjem kako se u javnosti i općenito u pedagoškoj literaturi malo govori o osjećajima i važnosti ljubavi u procesu odgoja, o ljubavi koju je don Bosco toliko spominjao. U znanstvenoj se literaturi često nalaze upute, ideje, iskustva, objašnjenja i smjernice za potencijalno uspješan odgoj djece, dok se vrlo rijetko nailazi na riječ ljubav i na potrebu da se ljubi onoga koga se odgaja. Don Bosco je također napisao nekoliko knjižica s odgojnim savjetima, ali je uvijek i svugdje kao najdjelotvorniju metodu isticao ljubav. Iz tog se razloga cijela njegova pedagogija temelji na ljubavi i kao takva prozvana je pedagogijom ljubavi.

Teorijska obrada teme započinje prikazom života i rada Ivana Bosca te društvenih i gospodarskih okolnosti Europe u kojima je djelovao sredinom 19. stoljeća. Te su okolnosti odredile smjer njegova djelovanja. To je bilo vrijeme druge industrijske revolucije, siromaštva, nezaposlenosti i napuštenosti mladih te je don Bosco svoje djelovanje usmjerio prema brizi i skrbi napuštenih i odbačenih mladića. Nadalje, objašnjava se i tumači don Boscova pedagogija ljubavi u kojoj se ljubav ističe kao temeljna postavka ove pedagogije te kao glavni pokretač istinskog odgojnog djelovanja. Potom slijedi analiza don Boscovog odgojnog djelovanja unutar pedagogije ljubavi iz holističke odgojne perspektive. Nastoje se uočiti elementi suvremenog holističkog pristupa odgoju, a koji su vidljivi u pedagoškom djelovanju Ivana Bosca. Na kraju se promišlja o suvremenosti don Boscove pedagogije ljubavi te se u zaključku sažima najvažnije rečeno.

Analizom djelovanja Ivana Bosca nastojalo se uvidjeti koliko njegova pedagogija ljubavi ima dodirnih točaka sa suvremenim pedagoškim spoznajama o odgoju, uključujući holistički pogled i pristup djetetu i samom procesu odgoja te je li takva pedagogija aktualna i potrebna odgoju današnjice.

## **2. Život i okolnosti djelovanja Ivana Bosca**

Ivan Bosco, poznatiji kao don Bosco, katolički je svećenik, odgajatelj i utemeljitelj crkvene družbe salezijanaca i salezijanki. Danas slovi kao uspješan teolog, pedagog, publicist i novinar. Svoje temeljne ideje o Bogu, vjeri, odgoju, oratoriju i društvu opisao je u svojim autorskim djelima od kojih su najpoznatija i za pedagogiju najrelevantnija *Preventivni sustav u odgoju omladine* i *Pismo iz Rima*. Kao pedagog, don Bosco je prepoznatljiv po religijskom pristupu odgoju, preventivnom sustavu te organizacijskom modelu u kojem je odgajao svoje mladiće - oratoriju (Silov, 2014, Golubović i sur., 2016).

*Preventivni sustav u odgoju omladine* jedno je od rijetkih djela koje je Ivan Bosco napisao za svog života. Iako su ga mnogi nagovarali da zapiše svoje misli o preventivnom sustavu koji primjenjuje u svojoj kući, zbog nedostatka vremena nije to mogao prije učiniti, stoga *Preventivni sustav* piše tek 1877. godine. Još jedno od njegovih najpoznatijih zapisa je i *Pismo iz Rima*, koje je don Bosco napisao u svibnju 1884. godine, dok je bio odvojen od svojih odgajanika, a u želji da izrazi koliko mu nedostaju te da im da naputke za ponašanje i djelovanje. Don Bosco je bio čovjek od djela, prvenstveno usmjeren na praktična iskustva odgoja i život među odgajanicima tako da nije uspijevaao pronaći puno vremena za stručne zapise (Bosco, 2009a, Bosco, 2009b).

Ivan Bosco (Giovanni Melchiorre Bosco) rodio se 16. kolovoza 1815. godine u selu Becchiju u Pijemontu, pokrajini na sjeveru Italije, kao najmlađe dijete u seljačkoj i siromašnoj obitelji. Roditelji su mu bili Franjo i Margareta koji su s puno ljubavi i vjere podizali još dvoje djece: Antonia i Giuseppe-a (Stojić, 2008).

U to su se vrijeme u Europi zbivale velike povijesne promjene. Počele su se javljati ideje o građanskoj ravnopravnosti i demokraciji. Današnja Italija bila je podijeljena na više pokrajina, a narod je tražio njihovo ponovno ujedinjenje (Silov, 2014). Silovito je tražio više prava, što je često eskaliralo i oružanim pobunama. Društvo je bilo podijeljeno na bogate i siromašne, većinom obespravljene seljake i radnike, kamo je pripadala i obitelj Ivana Bosca. Devetnaesto je stoljeće bilo vrijeme druge industrijske revolucije, kada su u gradovima nicali tvornice koje su privlačile siromašne radnike, od kojih je većina bila maloljetnika. Radili su i po šesnaest sati dnevno, stanovali u vlažnim podrumima i tavanima, a jeli uglavnom kuhano povrće. Unatoč činjenici da su toliko radili, zarađivali su jedva toliko da prežive. S obzirom na vrijeme i okolnosti u kojima je živio, don Bosco se najviše zanimao za rad sa siromašnim i napuštenim mladićima koje je nalazio na ulicama u predgrađu Torina. Gledao ih je kako lutaju gradom i mole za posao ne bi li zaradili kakav novac. Mnogi mladi su završavali na ulicama bez posla, a mnogi od njih su krenuli krivim putem. Djevojke su se odavale prostituciji, a mladići krađi, pljački i nasilju te su mnogi od njih završavali u zatvorima koje je don Bosco posjećivao kao duhovnik i kateheta ne bi li im kako pomogao (Stojić, 2008).

Godine 1817. umire Ivanov otac. S devet godina krenuo je u obližnju školu koju je pohađao samo zimi, dok je ljeti bio primoran raditi u polju. U dobi od samo devet godina, Ivan je usnuo čudesan san u kojemu mu je Bog otkrio poslanje na koje ga poziva, a to je briga o napuštenim mladićima koji su krenuli krivim putem. Već se u toj dobi počeo zanimati za djecu, znao je proučavati karaktere svojih prijatelja te otkrivati što im je na umu i u srcu. S deset godina, mladi se Ivan nedjeljama okupljao na livadi sa svojim seljanima te im čitao knjige, prepričavao propovijedi, zabavljao ih izvodeći trikove i s njima se molio (Bosco, 2003, Bosco, 2007, Stojić, 2008, Golubović i sur., 2016).

Godine 1832., Ivan je završio osmogodišnje školovanje te je započeo trogodišnje tečajeve gramatike, retorike i humanistički tečaj. S dvadeset godina odlazi u sjemenište gdje pohađa četverogodišnji studij teologije i filozofije koji završava svećeničkim ređenjem u Torinu te tako 5. lipnja 1841. godine postaje *don Bosco* (Bosco, 2007).



U ljeto 1857. godine don Bosco je osnovao Salezijansku družbu – salezijance te ženski red – Kćeri Marije Pomoćnice, čiji će članovi nastaviti ono što je on počeo u radu s mladima. Salezijanska družba sastoji se od svećenika - klera i laika. Najviše je usmjerena prema mladima i siromašnima iskazujući im razna djela tjelesne i duhovne ljubavi s ciljem da svi njeni članovi postignu kršćansko savršenstvo. Ideje don Bosca i salezijanska družba brzo su se širili Europom i svijetom te su tako danas jedan od utjecajnijih crkvenih redova koji djeluje u odgoju djece i mladih, povezujući odgoj s evangelizacijom (Bosco, 2003, Silov, 2014).

Don Bosco je svoje salezijance i mladiće koje je odgajao smještao u ustanovu koju je nazvao oratorij. Oratorij općenito označava salezijansku odgojnu ustanovu ili omladinski centar koji je uglavnom priključen salezijanskoj župi. Oratorij je ono što salezijanske ustanove razlikuje od svih ostalih, kao i briga za mlade i njihov odgoj (Nanni, 2014). Oratorij predstavlja mjesto druženja i molitve djece i mladih uz svećenika koji im postaje najbolji prijatelj i uz kojeg provode slobodno vrijeme na ugodan i koristan način (Stojić, 2008). S obzirom na to da je don Bosco bio svećenik, svoju kuću i odgojni stil ustanovio je na temeljima katoličke vjere. Česta ispovijed i pričest te svakidašnja misa bili su stupovi koji su držali njegovu odgojnu zgradu. Međutim, govorio je kako se mlade ne smije na to obvezivati, već ih samo poticati i omogućiti im da se sakramentima okoriste (Bosco, 2009a). Don Bosco je govorio kako se oratorij otkriva više kao iskustvo nego kao ustanova te da ono predstavlja mješavinu pobožnosti, zabave i izleta. U sklopu don Boscova oratorija nalazila se crkva, sakristija, razredi, dvorište i mjesto za igru, kako i danas izgleda jedan oratorij (Bosco, 2007).

Ivan Bosco umro je u zoru 31. siječnja 1888. godine, uz posljednje riječi upućene svojim salezijancima: „Činimo dobro svima, a nikome zlo! Recite mojim dječacima da ih čekam u raj“ (Golubović i sur., 2016, 138 prema Bosco, 2013). Papa Pio XI. proglasio ga je svetim 1. travnja 1934. (Stojić, 2008).

### **3. Pedagogija ljubavi**

Bratanić (2005) navodi kako tradicionalna pedagogija, zasnovana na staroj paradigmi koja dijete smatra pasivnim bićem i objektom procesa učenja, zapostavlja ulogu ljubavi

u odgoju. Vuk-Pavlović u svom promišljanju o odgoju, veliku pažnju posvećuje upravo ljubavi, ističući kako je sposobnost ljubavi ono što čovjeka čini neanimalnim, odnosno ono što ga razlikuje od svih ostalih živih bića. Sama sposobnost ljubavi je ono što biće (čovjeka) čini ljudskim bićem. Iz ljubavi odgajatelja prema odgajaniku rađa se uzajamnost bez koje se odgoj nikada ne bi mogao naći na čvrstom i sigurnom tlu. Ljubav kao duhovna moć pokreće svaki odnos, daje život i puninu svakom odgojnom djelovanju i odnosu. Isti autor istaknuo je kako je primljena i prigrljena ljubav trajna moć koja može utjecati i djelovati na druge. Kao jednu od važnih odgojnih komponenti koje bi trebao imati svaki odgajatelj, autor navodi snagu odgajateljske ljubavi te punoću i dubinu odgajateljske obazrivosti (Vuk-Pavlović, 1983 prema Bratanić, 2005).

Jampolski (1993) smatra kako se zakon ljubavi temelji na izobilju. To znači da ljubav uvijek obiluje, ona se ne može potrošiti i nestati, nego baš suprotno, može se samo povećati. Kad druge ljubimo i kad ljubav dajemo drugim ljudima, ona u nama raste i širi se te nas povezuje s drugima i čini nas bogatijima iznutra. Na taj način obogaćujemo i sebe i druge.

Kurkut (2013) nadalje govori o ljubavi koja posvećuje drugoga u vidu odgoja. On smatra kako je najveći iskaz ljubavi predati sebe za dobrobit drugoga. Tako bi odgajatelj trebao biti spreman predati cijelog sebe za posvećenje odgajanika, odnosno za njegovo dobro. Odgajatelj bi trebao biti spreman dati sve od sebe kako bi njegovom odgajaniku bilo dobro i kako bi se on osjećao voljeno i prihvaćeno.

Golubović i sur. (2016) navode kako odgoj u svojoj srži podrazumijeva ljubav te da je ona temeljni pokretač svega pa tako i odgoja. Ljubav je bila osnovni pokretač i don Boscove pedagogije. Prije nego li je pristupio bilo kojem od svojih dječaka, on ih je ljubio, odnosno ljubio je ono dobro u njima. S tom pretpostavkom i s čistom ljubavi prema djeci i mladima započinjao je svaki odgojni odnos. Ni do čega mu nije bilo toliko stalo koliko do toga da se njegovi mladi osjećaju voljenima. Radi ljubavi kao osnovne niti vodilje pedagogije Ivana Bosca, njegova pedagogija nazvana je pedagogijom ljubavi. U nastavku će se detaljnije opisati i tumačiti don Boscovo odgojno djelovanje utemeljeno na ljubavi.

### 3.1. Don Boscova pedagogija ljubavi

U povijesti pedagogije, naglašavala se važnost postojanja pedagoškog erosa, tj. ljubavi u odnosu odgajatelja prema odgajaniku. Pedagoški eros ne predstavlja tjelesnu ljubav, već filantropsku, duhovnu. On označava svakodnevnu brigu i odgovornost prema odgajaniku (Silov, 2014). Takav vid duhovne ljubavi vidljiv je u odgojnom djelovanju don Bosca. On je takvu ljubav svakodnevno iskazivao svojim odgajanicima. Takva duhovna ljubav ponajviše je vidljiva u njegovom nastojanju i brizi oko spasenja duša svojih odgajanika. U *Pismu iz Rima* don Bosco piše svojim odgajanicima: „Samo jednu želju imam: da budete sretni sada i u vječnosti“ (Bosco, 2009a, 1). Don Bosco je uvijek želio ono najbolje za svoje dječake. To se odnosilo na vremenitu sreću ovdje na zemlji - želio je da budu sretni u igri, radu, društvu te je želio za njih radost duše, a nakon ovog života radost u nebesima. Za don Bosca radost je bila put postizanja svetosti i zato ju je toliko priželjkivao za svoje odgajanike.

Opće je poznato kako su don Boscove pedagoške ideje i postupci u potpunosti prožeti ljubavlju. Don Bosco je svojim životom i ljubavlju prema mladima svjedočio živo evanđelje i ljubav koja proizlazi od Isusa Krista, stoga je njegova pedagogija ljubavi neodvojiva od čiste, djelotvorne i nesebične ljubavi u kršćanstvu. Također, svjedočio je kako ljubav jest i treba biti temelj svakog odgojnog djelovanja. Bosco je smatrao kako je potreba svake ljudske duše da bude prihvaćena i ljubljena te da bez toga nitko nije sretan. Sam svjedoči kako je jedino ljubav prema odgajanicima bila ta koja ih je uspijevala promijeniti, ništa drugo. Ljubav je ta koja odgaja. Ona je najmoćnije odgojno sredstvo dostupno svim odgajateljima djece i mladeži. Ona podrazumijeva to da se drugome učini dobro i pomogne u sazrijevanju, odrastanju te da mu se pruži podrška i briga o cjelini njegovog bića (Golubović i sur., 2016). Don Boscova misao vodilja u odgojnom djelovanju bile su misli sv. Ivana Pavla koji kaže: „Ljubav je velikodušna, dobrotiva je ljubav... sve pokriva, sve vjeruje, svemu se nada, sve podnosi“ (Bosco, 2009b, 4). Te misli o ljubavi čine srce njegovog odgojnog pristupa. Takva ljubav spremna je ljubiti odgajanika bez obzira na stanje u kojem se nalazi, a s namjerom da ga dovede do punine ljudskosti koja se objavila u Isusu Kristu i tako mu dala svijest i mogućnost da živi kao pošten građanin i Božje dijete. Tu se očituje praktični vid Boscove pedagogije, a to je nastojanje da se mlade osposobi za društveni i crkveni život

te da im se pomogne pronaći odgovarajuće mjesto kako u Crkvi, tako i u društvu (Chávez Villanueva, 2008). Bosco je nastojao pomoći mladom čovjeku da doživi uspjeh na iskustven način i to tako da se usredotočio na njegove kvalitete, na ono što osoba zna dobro raditi te ju pozvati i omogućiti joj da u tome još više napreduje (Petitclerc, 2009).

Don Bosco je to nastojao ostvariti tako što je svoje odgajanike poučavao kršćanskim vrijednostima, moralu i društvenoj odgovornosti. Pomagao im je u pronalasku posla te ih nakon zaposlenja barem jednom tjedno posjećivao. No, prije svega, svojim životom nastojao je biti živi primjer čestitog i kreposnog života te biti onakav kakav je želio da postanu i njegovi odgajanci.

U svojem djelu *Pismo iz Rima*, don Bosco opisuje jedan od nekoliko značajnijih snova koje je usnuo, a koji mu je pokazao smjer njegovog odgojnog djelovanja. U snu je vidio svoj oratorij i u njemu mladiće, ali su oni bili bezvoljni, tmurni, osamljeni, distancirani od odgajatelja, nije bilo veselja i smijeha kao što je to uobičavalo biti. Naravno, kao i svaki odgajatelj, don Bosco se odmah upitao što bi se moglo učiniti kako bi njegovi dječaci ponovno poprimili nekadašnje veselje i živahnost. Odgovor mu je u snu uputio jedan od njegovih prijašnjih dječaka iz oratorija, Josip Buzzetti. Odgovor je bio vrlo jednostavan: ljubav. To je za don Bosca bio jasan znak da treba više ljubiti svoje mladiće. Don Bosco u pismu piše: „Da mladići ne samo budu ljubljeni nego da oni sami upoznaju da su ljubljeni“ (Bosco, 2009a, 4). Potrebno ih je ljubiti u stvarima koje im se sviđaju, poput igre i pjesme, kako bi naučili vidjeti ljubav u onim stvarima koje im se manje sviđaju, poput učenja i rada te da takve stvari također nauče činiti s ljubavlju (Bosco, 2009a).

Salezijanska pastoralna, odnosno duhovna ljubav uže se određuje kao pedagoška ljubav, ljubav koja stvara odgojni odnos. To je ljubav kojom se ljube siromašni, nezaposleni, problematični, zatvoreni mladi kojima treba pomoći da se otvore i rastu te da otkriju bogatstvo života. Za takve mlade, ljubav odgajatelja prema njima mora postati vidljivi znak Božje ljubavi. Ona zahtijeva naklonost prema mladima i povjerenje u njih, boravak s mladima, stvaranje toplog obiteljskog ozračja te uspostavljanje odgojnog odnosa s odgajanicom (Casella, 2005).

Bosco je često susretao tvrdoglave duše za koje je mislio da nema nade za promjenom i da će biti potrebno primijeniti najstrože mjere, međutim ništa ih nije promijenilo doli

ljubavi. Iz iskustva je znao da se više postiže blagim pogledom i ljubaznom riječi, nego mnoštvom prijekora koji odgajanika samo još više uznemiruju (Bosco, 2003).

Bit don Boscove pedagogije ljubavi je u tome da se odgajanika prihvati „u onom što on jest, i u onom što on mora biti, u onom što može i mora postati“ (Corallo, 2017, 29). Don Boscova pedagogija prihvaća odgajanika u njegovoj sadašnjosti - kakav on trenutno jest i u njegovoj svršnoj dimenziji – kakav on mora biti, s ciljevima koje mora postići (Corallo, 2017). Upravo je to bit pedagogije kao odgojne znanosti. Odgajanika se treba prihvatiti takvog kakav jest, ali potrebno je imati na umu ono što on može postati. Zadaća pedagogije je voditi odgajanika prema njemu samome, prema njegovom samoostvarenju, otkriti i prepoznati njegove potencijale i talente te pružiti podršku i pomoć u njihovu razvitku kako bi osoba rasla i razvijala se prema svojoj punini.

### *3.2. Preventivni sustav kao dio pedagogije ljubavi*

Prema Golubović i sur. (2016) odgoj je proces razvoja i izazov odrastanja koji podrazumijeva pozitivno djelovanje, čuvanje vrijednosti te uvelike obilježava život svakog pojedinca, ali i društva u cjelini. Chávez Villanueva (2008) navodi kako se djelotvornost odgoja nalazi u njegovoj kvaliteti te da ovisi o kvaliteti odgajatelja, ozračja, programa i odgojnog iskustva. Pomoću odgoja mladim naraštajima se prenose određene vrijednosti, ideali, spoznaje, znanja i poimanja. Poštivanje duha i slobode, razboritost prema svemiru koji treba upoznati i iskoristiti, potreba za poduzetnošću, skrb za društvo i za ljudska prava, sklonost da se služi općem dobrom poštenim radom, poimanje osobe kao stvorene na sliku Božju i pozvanu na vječni život neki su od elemenata kršćanske pedagogije koju je don Bosco nastojao provoditi i usaditi u srca svojih dječaka (Chávez Villanueva, 2009b).

Odgojni sustav koji je Bosco primjenjivao u svom oratoriju nazvao je preventivni sustav, prvenstveno zato što je odgajanicima pristupao s ljubavlju i nastojao ih zaštititi od loših utjecaja i kazni. U to je vrijeme to bila novost zbog toga što se tada uglavnom odgajalo po represivnom sustavom koji je počivao na strogim zakonima, nadzoru i kaznama za prekršitelje (Stojić, 2008). Represivni sustav sastojao se u tome da se odgajnici upoznaju sa zakonom koji su trebali poštovati i izvršavati, a potom su se

nadzirali kako bi se otkrili i kaznili mogući prijestupnici. U ovom sustavu izgled i ponašanje odgajatelja je hladno, strogo i prijeteće te je odgajatelj distanciran od svojih odgajanika. Ovakav sustav zahtijeva manji napor i zalaganje odgajatelja te ga je stoga lakše provoditi, međutim on ne daje pozitivne odgojne ishode glede rasta i razvoja mladih (Kurkut, 2013). S obzirom na to da odgajatelj ima ulogu nadzornika i kažnjavatelja ako dođe do kakvih prijestupa, nema mogućnost ni potrebu za uspostavljanjem ljubavlju ispunjenog odnosa s odgajanicima. Zbog toga u represivnom sustavu nije bilo istinskog djela odgoja i stoga mu se don Bosco izričito protivio.

S druge strane, preventivni se sustav sastoji u tome da se odgajanici upoznaju s propisima i pravilima neke ustanove dok ih nadzire odgajatelj, ali na način da prije svega trebaju prijazno govoriti, upućivati odgajanike na ono što slijedi, obrazlagati svoje postupke, savjetovati ih te ljubazno ispravljati, tj. glavni cilj je onemogućiti odgajanicima da uopće učine prekršaj (Bosco, 2009b). Don Boscov preventivni sustav ne znači samo izbjegavati ono loše, već je mlade potrebno usmjeravati na dobro. Potrebno je u njima i u odgajateljima samima pronaći pozitivnu energiju koja će ih voditi k samostalnosti, probuditi volju za napredovanjem, svjedočiti osobnim primjerom, pomoći im prepoznati vlastite kvalitete i omogućiti im prilike u kojima ih mogu dalje razvijati (Kurkut, 2013). U preventivnom djelovanju mladima se na privlačan način predlaže ono što je dobro. Nastoji se postići unutarnji rast mladih i unutarnja sloboda te pridobiti srca mladih kako bi radosno hodili čineći dobro, ispravljajući greške i pripremajući se za budućnost (Chávez Villanueva, 2008).

Don Bosco je bio protivnik kazni, a osobito fizičkog kažnjavanja. Govorio je kako kazne treba bezuvjetno izbjegavati jer su, između ostalog, zabranjene građanskim zakonima te djeluju frustrirajuće na mlade, a odgajatelje ponizuju. Don Bosco je smatrao kako odgajatelj treba postići da ga odgajanici vole i prihvaćaju kako bi ga onda poštovali i slušali. Pohvaliti odgajanika za dobro učinjenu stvar ili ga opomenuti kad je nešto zanemario, već je bila jedna vrsta nagrade, odnosno kazne. Ukoliko bi neka situacija eskalirala da je potrebno nekoga kazniti, don Bosco je isticao da se opomene i kazne, osim u najrjeđim slučajevima, nikad ne daju javno, već privatno sa što većom razboritošću i strpljivošću odgajatelja, kako bi odgajanik shvatio svoju krivicu razumom i vjerom. Govorio je kako je odgajatelju uvijek potrebna strpljivost i blagost te da čini

dobro kome može, ali zlo nikome. Nikada se djeci ne smiju upućivati opomene, riječi i kazne koje ponižavaju i vrijeđaju (Bosco, 2003).

Između ostalog, preventivni sustav podrazumijeva spremnost da se sudjeluje u životu mladih, pretpostavlja povjerenje u dobro koje se nalazi u baš svakom čovjeku, prihvaćanje osobe takve kakva jest. On podrazumijeva razvoj osjećaja za Boga i nastojanje oko kršćanske evangelizacije te ljubav i ljubaznost koje se očituju kroz odgoj (Golubović i sur., 2016). Casella (2005) govori kako preventivni sustav prožima život u zajednici, odnose s drugima i Bogom življenjem ljubavi koja za uzvrat potiče ponovno ljubav. Ono što pokreće ovaj sustav i pedagoško djelovanje Boscovih odgajatelja jest djelatna, istinska i osjećajna ljubav koja prožima sveukupno djelovanje (Bosco, 2007).

Tri su temeljna stupa ovog sustava: vjera, razum i ljubaznost, a on sadrži afektivne, ljudske i religijske vrijednosti koje se žele afirmirati kod mladih (Silov, 2014). Bosco (2009) je rekao svojim odgajateljima da se tima trima sredstvima trebaju stalno služiti, poučavati ih i prakticirati, ukoliko žele da ih odgajanci slušaju te da se postigne željeni odgojni cilj. U nastavku rada rastumačit će se tri temeljna stupa preventivnog sustava.

### *3.2.1. Vjera*

Don Bosco je prije svega katolički svećenik i vjernik, stoga ne čudi da vjera predstavlja jedan od temeljnih stupova njegovog sustava, ali i cjelokupnog pedagoškog djelovanja. Njegove pedagoške ideje i metode imaju ishodište u učenju Isusa Krista, a ponajviše su vidljive u nastojanju da se ljubi svoga bližnjega. Za don Bosca, kao i njegove odgajatelje, to su bili njihovi odgajanci. Vjera je ta koja čini njegovu pedagogiju transcendentalnom. Ona nadilazi ono svjetovno, empirijsko, neposredno iskustvo. Temelji se na vjeri i uzdiže se prema Bogu. U taj izraz uključeni su i različiti sadržaji iz kršćanskog života poput: molitve, propovijedi i pobožnosti, a središnje mjesto zauzimali su sakramenti (misa, ispovijed, pričest) koji su postali temeljni stupovi njegovog oratorija. Kao još jednu odrednicu njegove transcendentalne pedagogije valja spomenuti snove koje je don Bosco imao. Počevši od djetinjstva, tijekom života je usnuo nekoliko značajnih snova koji su odredili njegovu budućnost i svako važnije

djelovanje shvaćajući ih kao Božji glas i poziv (Bosco, 2007, Golubović i sur., 2016, Silov, 2014).

Don Bosco, kao primjer kršćanskog života i odgoja, tražio je da se duhovnost razvija i kod djece i mladih. Za njega je dobro odgojen čovjek građanin i vjernik koji slijedi ideal novog čovjeka izraženog u osobi Isusa Krista. Unutar ovog stupa počiva temeljni cilj Boscova odgoja mladih i napuštenih dječaka, a to je primat „spasenja“ duše, dolaska u raj i vječnog života. Želio je da budu radosni ovdje na zemlji i u vječnosti. To je najopširniji i glavni cilj koji don Bosco želi postići u svojem radu s mladima (Bradío, 1992, Golubović i sur., 2016, Silov, 2014).

Područje vjere podrazumijeva pristupanje sakramentima, osobito sakramentu pomirenja i euharistije, gdje se dotiče odgajaničova savjest i objedinjuje se „djelovanje Božje i ljudske ljubavi u jedinstvenu odgojnu snagu“ (Stojić, 2008, 59). Don Bosco je u sakramentima prepoznao izvor Božje ljubavi za odgajaničeve, stoga ih je često poticao na pristupanje istim, ali nikad obvezivao i prisiljavao. Zbog tog otajstva vjere, Bosco je smatrao kako samo vjernici mogu uspješno primjenjivati preventivni odgojni sustav te da jedino vjera može započeti i završiti veliko djelo istinskog odgoja (Bosco, 2009b).

Bosco je želio svakoga upoznati s dobrima duhovnog života te pobuditi u odgajaničima želju za moralnim savršenstvom. Kako bi to postigao, uz navedeno pristupanje sakramentima, poticao je stvaranje duhovnih odnosa među vršnjacima, razgovore o vjeri, duhovne obnove i vježbe (Giraudó, 2007).

Don Bosco je isticao kako je odgoj stvar srca te da mu je samo Bog gospodar. Bio je uvjeren kako nas samo Bog može naučiti umjetnosti voljenja i odgoju poput Njega, čime ističe važnost dimenzije vjere u njegovom sustavu (Bosco, 2003, Kurkut, 2013).

### 3.2.2. *Razum*

Iz kršćanske perspektive razum pretpostavlja vrijednost svake osobe, savjesti, ljudske naravi, kulture, svijeta rada, društvenog života i vrijednosti koje su čovjeku potrebne u svim područjima njegova života. Don Bosco razum shvaća kao Božji dar koji označava



vrednote dobra te ciljeve koje valja postići, kao i sredstva koja valja upotrijebiti (Casella, 2005).

Stup razuma obuhvaća urazumljivanje odgajanika, objašnjavanje načela i pravila, oslanjanje na dobre snage svakog odgajanika u cilju poticanja njegovog rasta i sazrijevanja. Razum znači razborito i progresivno obrazovanje mladih pri čemu se naglašava važnost vrednota poput ljudske slobode, pripreme za život i zvanje, preuzimanje građanske odgovornosti, ljubavi prema bližnjemu. Razum ih također poziva na odnos sudjelovanja u tim prihvaćenim vrijednostima (Kurkut, 2013, Silov, 2014).

Nanni (2014) govori kako za mlade razum znači mogućnost da se shvate razlozi određenog odgojnog djelovanja odgajatelja te da se spozna njihovo pozitivno značenje za život odgajanika. Potrebno je da odgajanici razumiju ili osjećaju smislenost određenog odgojnog postupka. Don Bosco je to nastojao postići kod mladih tako što im je svaki odgojni postupak objasnio te je i njima ostavio prostora za izražavanje svojega mišljenja te moguća pitanja i nedoumice koje bi se pojavile. Bosco je bio duboko uvjeren kako svi mladi imaju razum po kojemu mogu spoznati dobro koje im se čini (Ruffinatto, 2007).

### *3.2.3. Ljubaznost*

Ljubaznost integrira stupove vjere i razuma te predstavlja njihovu praktičnu primjenu u svakodnevnoj praksi odgoja. Ljubaznost svoj izvor nalazi u ljubavi i to ljubavi kakvom ju predstavlja evanđelje. Ljubaznost, kao jedan od najbitnijih stupova odgoja, označava prijateljstvo i međusobno prihvaćanje odgajatelja i odgajanika. U takvom odnosu gubi se formalnost i službenost (Stojić, 2008, Silov, 2014). „Ljubaznost u govoru, djelovanju i opominjanju osvaja sve i svakoga“ (Bosco, 2003, 30). Dakle, ljubaznost se odnosi i očituje prije svega u odnosu i komunikaciji između odgajatelja i odgajanika, a napose u stavu odgajatelja prema dobrobiti odgajanika. U stvaranju prijateljskog ozračja u komunikaciji, Bosco je često preferirao neposredne razgovore u kojima je pričao o svojem kraju, obitelji i drugim pojedinostima iz svoga života. Isto tako, rado je slušao

odgajanike kada bi pričali o sebi i o svojem životu nastojeći im se na taj način približiti (Silov, 2014).

Ljubaznost pretpostavlja odgajateljevu potpunu posvećenost dobru odgajanika, prisutnost odgajatelja među njima, spremnost na žrtve i teškoće u izvršavanju svojeg poslanja. Uz to se veže i istinska raspoloživost za mlade, simpatija i empatija te sposobnost za dijalog (Casella, 2005).

Don Bosco nije nudio gotove metode i postupke odgojnog djelovanja, već je sve svodio na ljubaznost i postupanje iz ljubavi. On je ponovno naglasio važnost ljubaznosti koja se izgubila u odgojnom odnosu, a neophodna je za uspostavljanje odnosa povjerenja (Petitclerc, 2009).

Don Bosco je naveo nekoliko prednosti u upotrebi preventivnog sustava pri čemu je naglasak stavio na prijateljski i ljubavlju ispunjen odnos prema odgajaniku. Odgajaniku se, ako učini prijestup, uputi „prijateljsko i preventivno upozorenje koje ga urazumljuje“ i koje mu treba pridobiti srce (Bosco, 2009b, 2). Don Bosco je imao za cilj odgajanike učiniti boljima, doprijeti do njihovih srca i osloboditi ih potencijalne neugodnosti kazne i sramote za učinjeni prijestup. Opazilo se da represivni sustav, koji podržava kazne, negativno utječe na mlade i da u njima izaziva gorčinu i želju za osvetom te ne dovodi do promjene ponašanja prijestupnika (Bosco, 2009b). Iz tog razloga, Bosco je u ovom sustavu i svojem odgojnom postupanju najviše isticao jezik srca kojim svaki odgajatelj u svakoj prilici treba govoriti odgajaniku. Ako se zadobije srce odgajanika, odgajatelj će moći više doprijeti do njega, bolje ga upoznati te ga na primjeren način poticati i usmjeravati.

#### **4. Holistički pristup odgoju u don Boscovoj pedagogiji ljubavi**

Svaka od dominantnih ideja u određenom vremenu izražava način na koji se poima svijet, čovjek i odgojno-obrazovni proces. Tradicionalna odgojna perspektiva orijentirala se na zadovoljavanje ciljeva i potreba društva, dok su se potrebe i interesi djeteta zanemarivali (Petrović-Sočo, 2009). Važno je bilo transmisijski prenijeti djeci što više društveno poželjnog znanja ne mareći za njihove mogućnosti i sposobnosti.

Tradicionalna perspektiva svoj pogled usmjerava na dijete kao pasivno biće i objekt poučavanja odraslih te se nastojalo postići „uprosječivanje naspram originalnosti, stereotipnost naspram kreativnosti, fragmentarnost naspram holizmu, uniformnost naspram individualnosti, ovisnost naspram međuovisnosti, memoriranje naspram stvaranja znanja i samoostvarenja djece“ (Petrović-Sočo, 2009, 125).

Takav pristup u kojem se dijete nije promatralo kao cjelovito biće sa svojim individualnim karakteristikama i mogućnostima, kao i izostanak odgajateljeve topline i ljubavi u odgojnom djelovanju, suprotno je pristupu kakvog je don Bosco imao prema svojim odgajanicima. On je bio svjestan kako svako dijete iza sebe nosi određenu povijesno-obiteljsku pozadinu i okolnosti koje su ga dovele do trenutačne situacije u kojoj se nalazi, stoga je svakom djetetu pristupao individualno. Nastojao je nasamo razgovarati s njime, saslušati ga, reći poneku lijepu riječ, prepoznati njegove potencijale te omogućiti njihov razvoj.

Za razliku od tradicionalnog pristupa djetetu koji je temeljen na autoritetu, suvremeni pedagoški pristup temeljen je na autonomiji djeteta, slobodi i odgovornosti te mogućnosti samostalnog djelovanja (Jurčević Lozančić, 2018). Dijete postaje subjektom individualnog i društvenog razvoja. Ova paradigma postaje aktualna u suvremenoj pedagogiji 70-ih godina 20. stoljeća, a njene korijene nalazimo u djelima Rousseaua, Pestalozzija i Froebela te waldorfske i Montessori pedagogije, koji su isticali usmjerenost na dijete, njihove interese te mogućnosti i sposobnosti. U okviru te slike, dijete se shvaća kao biće odnosa koje se na individualan i biografski jedinstven način uključuje u socijalni kontekst. Svako dijete razvija se po individualnom planu, a danas su razvojni procesi djece sve više nepredvidivi, jedinstveni, pa čak i proturječni te pedagoško djelovanje to treba imati u vidu (Bašić, 2011), pri čemu nam kao primjer može poslužiti don Bosco koji je gotovo stoljeće unatrag primjenjivao temeljna načela ove paradigme.

Osamdesetih godina prošlog stoljeća, u vrijeme postmoderne, dotad važeća sigurnost, linearnost i statičnost zamjenjuju se nesigurnošću, kompleksnošću, dinamičnošću i neizvjesnošću. Te su promjene utjecale na sva područja života ljudi pa tako i na odgojno-obrazovno gledište i pristup djetetu (Petrović-Sočo, 2009). Don Bosco je uočio kako se revolucionarne društvene promjene u velikoj mjeri negativno odražavaju na

djecu i mlade te je mnogo ranije djeci pristupao na način na koji im se i danas pristupa ili bi se barem trebalo pristupati. Već u 19. stoljeću, on je djelovao i odgajao po načelu suvremene slike djeteta te, zahvaljujući svojoj pedagogiji ljubavi, svako dijete promatrao cjelovito te u skladu s time i djelovao. Nastojao je doprijeti do srca svakog odgajnika, razgovarao je s njima o njihovim problemima i teškoćama te je tako dopirao do dubine njihova bića.

#### *4.1. Holistički pristup*

Holistička pedagogija u središte svojeg interesa stavlja čovjeka i njegovo dostojanstvo (Petrović-Sočo, 2009). Holistički pogled na odgoj i obrazovanje usmjeren je na cjelokupni razvoj osobe uključujući: razvoj intelektualnih, emocionalnih, socijalnih i fizičkih aspekata svakog pojedinca. Holistički aspekt pedagogije najbolje se odražava u činjenici da su dijete i njegova specifična životna priča na prvom mjestu. Dijete je istinski promicatelj holizma u stvarnosti svog postojanja (Avšič i Rifel, 2016). Isti autori ističu nekoliko načela ove pedagogije: briga o cjelovitom razvoju pojedinca, dijaloška struktura odgoja i obrazovanja, važnost zajednice te poticajno okruženje. To najbolje sažima razumijevanje činjenice da se holistička pedagogija uglavnom odnosi na razvijanje dječjeg unutarnjeg potencijala. Kao neke od središnjih vrijednosti i aspekata ovog pristupa ističu se: socijalne interakcije, fizički kontekst, tj. poticajno okruženje za učenje i razvoj te individualnost djeteta u tempu, vremenu i stilovima učenja. U središte se stavljaju dječje razvojne i individualne potrebe, interesi i prava (Petrović-Sočo, 2009).

Carter (2016) također govori kako u okviru holističkog pristupa djetetu valja krenuti od prihvaćanja svakog djeteta onakvog kakvo ono jest. Potrebno je uočiti i osvijestiti ono najbolje u njima, a kako bi to mogli, moramo svako dijete individualno poznavati te brižno pratiti njegov razvoj.

Suvremena perspektiva odgoja nastoji težiti razumijevanju i poštovanju prirodnog razvoja djeteta uz uvažavanje dječjih prava, jedinstvenosti djetetove osobe u skupini djece koja imaju različite potrebe i koja se razvijaju različitim tempom. Potrebno je usmjeriti svoj pogled na dijete kao individuu i ostvariti njegovu dobrobit (Petrović-

Sočo, 2009), u čemu je don Bosco prednjačio tako što je u svakom odgajaniku prepoznao klicu dobra za koju je znao da će jednog dana izrasti u obilat plod, ako mu se omogući ono potrebno za rast i razvoj.

Bratanić (2005) u okviru holističkog pristupa u središte odgoja stavlja odnos odgajatelja i onoga koji se odgaja pri čemu taj odnos čini temelj cjelokupnog odgojnog zbivanja. Ako je odnos odgajatelja i odgajanika skladan, tada se među njima javlja dublja srodnost i povezanost te međusobno razumijevanje. „Skladan odnos, međusobno prilagođavanje i razumijevanje, duševna bliskost i duhovno nagnuće čimbenici su uspješnosti odgajanja“ (Bratanić, 2005, 274).

Za don Bosca, temelj odgojnog djelovanja također je odgojni odnos između odgajatelja i odgajanika. Bez uspostave odnosa, nema ni odgojnog procesa. U Boscovom okruženju, odgojni odnos bio je okružen toplinom, ljubavlju, povjerenjem, prihvaćanjem i prijateljstvom. Da bi on ostao takav, potrebno ga je svakodnevno njegovati što nužno zahtijeva zalaganje odgajatelja za onoga koga želi odgajati (Nanni, 2014).

Don Bosco se brinuo za napuštene dječake te je tako želio odgovoriti na sve njihove potrebe, uključujući: hranu, smještaj, sigurnost, posao, učenje, korištenje slobodnog vremena, no iznad svega, nastojao ih je poučiti moralnosti i vjeri (Bosco, 2007). Nakon zadovoljenja njihovih temeljnih potreba, don Bosco je odgoj usmjeravao prema promicanju i širenju kognitivne, afektivne i etičke dimenzije koje su se odnosile na kompetencije u odlučivanju, osjećaj za moralnu i građansku odgovornost, temeljna znanja o kulturi, svjesno i dosljedno religiozno zalaganje i drugo (Chávez Villanueva, 2009). Iz njegovog brižnog djelovanja vidljivo je kako ih nije samo poučavao i odgajao, već im je pružao dom, obitelj, posao. On im je pomagao u zadovoljavanju primarnih fizioloških potreba, ali i onih sekundarnih poput topline doma, skrbi i odgoja.

#### *4.2. Don Boscov pogled na odgajanika*

Don Bosco je, prije svega, na dijete gledao kao na Božje biće. Takvo shvaćanje usmjeravalo je smisao, zadatke i cilj odgoja u njegovoj pedagogiji (Silov, 2014) koja promatra čovjeka u svoj njegovoj cjelovitosti. Don Boscu je uvijek na srcu bilo

spasenje duša mladih koje je odgajao za kršćanski život te im nudio vjeru kako bi ostvarili potpunu radost. Gledao je na mlade s velikom naklonošću, a tome svjedoči i njegova poznata izjava: „Dovoljno je da ste mladi pa da vas mnogo volim“ (Kurkut, 2013, 10). Ovdje se radi o realističnom optimizmu pomoću kojeg Bosco vidi sve ono pozitivno prisutno u mladima. Na tom uvjerenju, kao i na uvjerenju da je za dobro u drugima vrijedno darovati vlastiti život, temelji se njegovo sveukupno odgojno djelovanje (Kurkut, 2013).

Salezijanski odgoj nudi holistički pristup djetetu jer vodi računa o svakoj pojedinoj dimenziji osobe: fizičkoj, društvenoj, moralnoj, duhovnoj. Duh i tijelo, pojedinac i društvo, kultura i tjelesno zdravlje uzimaju se u obzir u odgojnom djelovanju. Takav odgoj teži k cjelokupnom dobru za mladog čovjeka kako bi postao pošten građanin i dobar kršćanin, ali i dobru njegove duše kako bi u konačnici postigao svetost (Chávez Villanueva, 2008).

Iako su odgoj i evangelizacija naizgled različiti pojmovi, salezijanska pedagogija ih ujedinjuje jer jedinstvo osobe svakog čovjeka pa tako i djeteta zahtijeva da ih se ne razdvaja. Proces odgoja vezan je uz razvoj subjekta i to tako da se kod subjekta nastoje razviti temeljne vrednote poput slobode, istine, ljubavi, rada, sudjelovanja, prava i dostojanstva osobe. Nastoji se pomoći mladoj osobi da raste iznutra kako bi postigla već spomenute ciljeve društvene i duhovne prirode (Chávez Villanueva, 2008). S druge strane, evangelizacija je usmjerena na prenošenje i njegovanje kršćanske vjere koja potječe od Boga. Ta se dva pojma u salezijanskoj pedagogiji međusobno obogaćuju i upotpunjuju. Da bi odgoj bio evangelizacijski, treba voditi računa o tome da je dobrobit odgajanika uvijek na prvome mjestu, da se uoče potrebiti, da je okruženje bogato ljudskim i kršćanskim vrednotama te da je odgojno djelovanje dosljedno evanđelju i otvoreno prema Bogu. „Evangelizirati odgajajući znači znati predložiti najbolju vijest (osobu Isusa) prilagođujući se i poštivajući razvojno stanje dječaka, adolescenta, mladića“ (Chávez Villanueva, 2008, 30). Don Bosco traži od svojih salezijanaca, ali i ostalih odgajatelja da istovremeno budu odgajatelji i evangelizatori tako da vode mlade prema Kristu, ali i da prepoznaju i krenu od konkretne situacije svakog odgajanika te pronađu primjerenu metodu kako bi ga pratili u procesu njegova rasta i razvoja (Chávez Villanueva, 2008).

#### *4.3. Sloboda odgajanika*

Don Bosco je bio veliki pobornik slobode odgajanika, čemu svjedoči i njegova poznata izjava upućena odgajanicima „Neka im se dadne obilna sloboda da skaču, trče, galame do mile volje“ (Bosco, 4, 2009a). Često je znao reći svojim odgajanicima kako mogu činiti što god žele, ali samo neka pri tom ne griješe jer je grijeh ono što bi moglo ugroziti njihove duše i u konačnici njihovo spasenje. Kako bi se spriječile prilike upada u grijeh, u Boscovom oratoriju djeca nikad nisu bila besposlena, već su uvijek bila nečime zaokupirana, uglavnom igrom ili radom, na što su ih poticali odgajatelji (Bosco, 2009a).

Boscova pedagogija ljubavi daje odgajanicima veliku slobodu i prigodu za sudjelovanje u raznim aktivnostima, igrama i zabavama. Dječaci su imali mogućnost učenja sviranja instrumenata, crkvenog pjevanja, čitanja, pisanja, učenja gramatike i aritmetike. Poslije podne uobičajene su bile razne igre, glazba, tjelovježba, čitanje katekizma u razredu, nagovor, klanjanje pred Presvetim sakramentom (Braidó, 1992). U takvim aktivnostima koje imaju odgojni, ali i pastoralni karakter, jačao se tjelesni, moralni i duhovni razvoj omladine (Stojić, 2008).

Kao aktivan subjekt u odgojnoj praksi, mladi čovjek se mora osjetiti uključenim u proces odgoja kao glavni lik u djelu koje se želi ostvariti. Kako bi se to ostvarilo potrebna je odgajnikova slobodna volja i pristanak da se odgaja. Odgojno djelovanje postiže se uzajamnim odnosom odgajatelja i odgajanika, no bez odgajnikove slobodne suradnje ne postiže se ništa jer se istinski odgoj dešava u slobodi onih koji u njemu sudjeluju (Chávez Villanueva, 2008).

#### *4.4. Komunikacija*

U don Boscovoj pedagogiji posebno se naglašava važnost kvalitete odnosa između odgajatelja i odgajanika u kojem se promiče pedagogija međusobne ljubavi, tolerancije, povjerenja, ohrabrenja i podrške te u kojem se poštuju ljudska prava djece i mladih (Petitclerc, 2009).

Odnos odgajatelja i odgajanika uvelike se temelji na njihovoj komunikaciji tj. dijalogu. Tijekom razgovora, važno se istinski posvetiti onome koga se sluša. Razgovor se pretvara u dijalog u trenutku kada drugu osobu uvažimo radi onoga što ona jest i kad ju poštujemo radi nje same. Odgajaniku uvijek treba u razgovoru objasniti donesene odluke, izrečene riječi ili u krajnjem slučaju donesene kazne. Potrebno mu je odgajateljeve odluke argumentirati, objasniti svoje gledište te i njih pozvati na izražavanje i argumentaciju svojeg mišljenja te mogućeg rješenja (Kurkut, 2013).

Uvažavanje djetetovog mišljenja znači davanje djetetu prava glasa i slušanje onoga što nam odgajanicu govore. Slušanje se ne odnosi samo na osluškivanje verbalno izrečenih poruka, već i na osluškivanje onoga neizrečenoga, neverbalnog, izražavanje gestama, pokretom, emocijama i raznim drugim načinima. Takve poruke imaju izuzetno važnu ulogu u procesu odgoja. To su neki od osnovnih preduvjeta za uspostavu dijaloške prakse odnosa ispunjenog međusobnim poštovanjem (Širanović, 2012).

Don Bosco je bio veliki pobornik djela, a ne riječi. Za vrijeme rada s mladima zalagao se za malo priče, a mnogo djela. Kada je riječ o komunikaciji, Bosco je također isticao kako se odgajanicima treba omogućiti prostora za izražavanje vlastitog mišljenja koje treba biti saslušano od strane odgajatelja, ali je pritom potrebno paziti da se isprave ponašanja ili mišljenja koja nisu u skladu s kršćanskim odgojem (Bosco, 2003).

Danas, jedna od glavnih prepreka i problema kvalitetnom odnosu odgajatelja i odgajanika je upravo loša komunikacija. Mladi su izloženi mnoštvu informacija, dvosmislenosti i nelogičnosti te se javlja nerazumijevanje, ignoriranje, selektivno slušanje, tišina. Kako bi se to spriječilo, don Bosco nudi naizgled jednostavne, ali opet zahtjevne smjernice za uspostavu i održavanje kvalitetnog odnosa i odgojnog djelovanja, a to su ljubav prema mladima i prihvaćanje mladih takvih kakvi jesu (Chávez Villanueva, 2008).

#### *4.5. Povjerenje*

Don Bosco je znao reći kako bez međusobnog povjerenja nema ni odgoja. Odnos povjerenja između odgajatelja i odgajanika jedini je izvor odgajateljeva autoriteta u odgojnom djelovanju (Petitclerc, 2009). To znači da samo ako se uspostavi međusobno



povjerenje među odgojnim akterima, ako odgajatelj pridobije srce odgajanika i ovaj ga prihvati i počne slušati, tek tada odgajatelj ima moć djelovati na njega i mijenjati ga.

Chávez Villanueva (2008) navodi kako je upravo u tom trenutku u kojem odgajanik otvori svoje srce, moguće uzajamno djelovanje i odgajatelj tek tada ima mogućnost prenijeti mu željene vrijednosti, ideale i plemenite osjećaje.

„To povjerenje uspostavlja strujni krug između mladih i poglavara“ (Bosco, 2009b, 7), rekao je don Bosco u svom *Preventivnom sustavu*. U odnosu prožetom ljubavlju i povjerenjem, odgajanici otvaraju svoja srca odgajateljima i otkrivaju im svoje potrebe, želje, probleme i teškoće, na temelju čega odgajatelji imaju mogućnost pomoći im i pružiti podršku u prevladavanju prepreka, rješavanju problema, postizanju ciljeva te tako imaju mogućnost unaprijediti njihov cjelokupni razvoj.

Odgaj koji je utemeljen na povjerenju podrazumijeva vjeru u mogućnost odgoja i rasta djeteta bez obzira na poteškoće u koje je dijete zapalo. Isto tako, te nevolje i poteškoće djeteta prilika su ne samo za njegov rast, već i za odgajateljev rast te neprestano preispitivanje svojeg odgojnog postupanja (Petitclerc, 2009). Također, odgaj utemeljen na povjerenju podrazumijeva odgaj koji se temelji na već spomenutom stupu razumu. „Odgajatelj djeluje na razuman način, uvijek uvjeren da je mladi čovjek obdaren razumom te da je u stanju shvatiti gdje se nalaze njegovi interesi“ (Petitclerc, 2009, 38). Prvotno je potrebno da odgajatelj ima povjerenje u sposobnosti i mogućnosti odgajanika, kako bi odgajanik iskazao povjerenje prema odgajatelju kad shvati da mu želi dobro. Na takvim temeljima stvara se i gradi istinski odgojni odnos.

#### 4.6. Odgojne aktivnosti

Danas je poznato kako igra ima važnu odgojno-obrazovnu ulogu u životu djeteta. Don Bosco je jako cijenio igru u životu svojih dječaka, poticao ih je na igru, priređivao ih te je i sam u njima sudjelovao. Također, dao im je slobodu u izboru i sudjelovanju u igri, u čemu se očituje njegova suvremenost danas kada je igra prepoznata kao važna odgojna i didaktička aktivnost u životu djeteta (Golubović i sur., 2016).

Blizinu s dječacima u igri Bosco je koristio i kao mogućnost odgojnog utjecaja na one čije ponašanje nije odobravao (Silov, 2014). On je iskorištavao trenutke igre i onoga što mladi vole raditi tako da je sudjelovao s njima u aktivnostima i tako postao dijelom skupine. Na taj način im se mogao približiti, zadobiti njihovo povjerenje, otkriti kome je što na misli te u skladu s time preventivno djelovati.

Petrović-Sočo (2009) navodi kako je zadaća odgajatelja da prilikom aktivnosti djece promatraju, promišljaju, dokumentiraju, reflektiraju, evaluiraju i mijenjaju odgojno-obrazovnu praksu te ju na taj način stalno razvijaju. Promatranje odgojne prakse ključno je za proces evaluacije i uvid u znanje odgajatelja, uvid u to koliko poznaju dijete i o njemu znaju te da pokušaju shvatiti na koji način podržati i potaknuti daljnji djetetov razvoj. Don Bosco je otišao korak dalje te istaknuo kako je važno da odgajatelj ne bude samo promatrač aktivnosti djece, već postane dio skupine. Od odgajatelja je očekivao da sudjeluje u aktivnostima zajedno s djecom, a ne da bude samo izvanjski promatrač. Ako odgajatelj preuzme samo ulogu vanjskog promatrača, slabi ljubav za pokretanje i održavanje odgojnog odnosa. Djeca ne mogu spoznati da su ljubljena ako ih odgajatelj promatra sa strane, on treba biti živo uključen u njihove aktivnosti, igru i drugo.

Bašić (2011) također govori kako je potrebno kontinuirano promatrati, promišljati i preispitivati što djeca čine, kako bi se mogao potaknuti i osigurati razvoj njihovih potencijala, interesa, ali i emocija. Don Bosco je stalno boravio sa svojim odgajanicima, sudjelovao u njihovim aktivnostima i promatrao što i kako čine, a ponajviše od svega pazio je na to kako se osjećaju, odnosno na to da spoznaju i osjete da su ljubljeni.

Suvremeno shvaćanje djeteta i holistički pristup odgoju u praksi prepoznati su po radnom, aktivnom i vedrom ozračju, različitim aktivnostima, igrama i dijalogu. U takvom okruženju „djeca žagore, kreću se, udružuju u neformalne grupe po osobnim interesima i potrebama i zajedno participiraju u samoiniciranim i samoorganiziranim aktivnostima“ (Petrović-Sočo, 2009, 130).

Tako je izgledao i don Boscov oratorij u kojem su djeca bila slobodna odabrati što žele raditi, s kime i na koji način. Aktualnost njegove metode prisutna je i glede podjele oratorija na manje tematske grupe (religiozne, kulturalne, društvene, rekreativne) koje su se nazivale družbice. Djeca su ulazila u družbice ovisno o njihovom interesu i na taj način postajala aktivni protagonisti svog odgoja, dok je uloga odgajatelja bila samo

facilitatorska. Igra i rad u manjim grupama omogućili su im međusobno učenje, uspostavljanje prijateljstva, povjerenja, međusobnu podršku i pomoć. Danas su uvelike poznate prednosti podjele djece u manje skupine, kao i grupnog rada u odgojno-obrazovnom sustavu, pri čemu se ističe aktivno sudjelovanje djece te velika ponuda slobodnih aktivnosti (Golubović i sur., 2016).

#### *4.7. Stalna odgajateljeva prisutnost*

Za don Bosca biti odgajatelj nije sporedna životna uloga, već glavna. Odgojni čin za njega predstavlja mjesto susreta u kojem je odgajatelj pozvan ljubiti odgajanika, ali i mjesto susreta s Bogom jer je odgajatelj pozvan u svakoj osobi vidjeti lik Isusa Krista i pružiti mu ljubav koju zaslužuje, baš kao što ju je Bog pružio samom don Boscu. Odgajatelj je prvenstveno primjer odgajanicima svojim načinom života i ponašanjem, stoga se od njega traži ozbiljnost u radu i mentalna budnost. On treba biti svjestan svih struja koje utječu na mlade i mora im pomoći da pravilno prosuđuju, odlučuju i djeluju. Zbog zahtjevnosti odgajateljskog poziva i njegove zadaće, potrebno je ulagati u vrijeme, resurse i obrazovanje odgajatelja kako bi bili što spremniji suočiti se s izazovima u svome radu. Također, važno je formirati ne samo um i razum, već i srce odgajatelja koje treba imati pozitivan stav prema suvremenim izazovima koji se današnjem odgoju nameću (Chávez Villanueva, 2008).

Dakle, osim obveznih i propisanih profesionalnih usavršavanja i dokvalifikacija na razini kompetencija, metoda i tehnika u odgojnom području, Nanni (2014) ističe kako je također potrebno usavršavanje odgajatelja na razini stavova, motivacije i dubinskih nakana. Uz to, govori kako je odgoj zapravo istodobno dar, zadaća i predanje koje se konstantno treba obnavljati i usavršavati jer koliko god zaneseni bili u svome zvanju, ponekad se susrećemo sa stresom, naporom i teškoćama s kojima se treba suočiti i nadići ih. Svaki odgajatelj trebao bi posjedovati „inteligenciju ljubavi“ kako bi mogao prepoznati stanja nelagode, probleme koji se javljaju među mladima, kršenje njihovih prava te se zauzeti za njih, njihov odgoj i sveukupno dobro. Odgajatelj treba njegovati vlastito srce te obnavljati i jačati svoju odgojnu nakanu kako bi bio dobar učitelj, otac i prijatelj mladih (Nanni, 2014). To je osoba koja je posvećena dobru svojih odgajanika te

je potrebno da ona posjeduje određenu odgajateljsku stručnost, ljubav prema nutarnjem životu, pozitivan stav prema sebi i drugima te osobito ljubav, odnosno strast prema mladima (Kurkut, 2013).

Odgajatelji moraju usmjeriti veliku pozornost na sebe same jer su oni ti koji svojim primjerom i načinom življenja poučavaju djecu i mlade. Poučavanje primjerom bila je i ostala jedna od najuspješnijih metoda odgajanja, a ujedno i osnovnih postavki pedagogije ljubavi. Kako to treba izgledati, svojim primjerom pokazao je sam don Bosco. Njegov život i odnos prema drugima služe kao model ponašanja mladima koji ta ista ponašanja mogu usvojiti (Bosco, 2003, Golubović i sur., 2016).

Pred svakog se odgajatelja postavlja zahtjev da pokuša uočiti i razumjeti potrebe mladih koje oni sami teško mogu izraziti, da ih prati i pruži podršku u traženju odgovora na temeljna životna pitanja, poštuje ih te ih potiče da budu i da jesu aktivni sudionici u svom odgojnom procesu (Chávez Villanueva, 2009).

U procesu odgoja i rasta djece odrasli imaju veliku ulogu u organiziranju životnih situacija i svakodnevice koja će djetetu pružiti osjećaj sigurnosti i povjerenja te ga ohrabriti za daljnje pothvate. Djeci su potrebni odgajatelji koji, poput don Bosca, reagiraju na njihova iskustva i iskreno se zanimaju za njih. Odgajatelji bi trebali u razgovoru s djetetom saznati koji su njegovi interesi, što je za njega značajno, što voli. Odgajatelj se treba unutarne povezati s onim što dijete čini i ta djetetova aktivnost trebala bi za odgajatelja biti značajna (Bašić, 2011).

Don Bosco je imao toliko divljenje i strahopoštovanje prema odgoju da je govorio kako je to jedan od razloga zašto se živi i za kojeg vrijedi žrtvovati cijelog sebe. Živjeti odgoj nije moguće bez istinskog zanimanja i uključenosti te ga nije moguće svesti na puki zanat (Nanni, 2014). Za Bosca, biti odgajatelj podrazumijeva poziv, ali isto tako i trud. Odgajatelj se ne rađa, već postaje, malo po malo, stalnim trudom i zalaganjem. Glavni motiv za odgajanjem u odgajatelju treba biti ljubav, odnosno pedagoški eros, dok je u odgajaniku to težnja za biti čovjekom. Potrebno je da odgajatelj svojim odgojnim nastojanjem, ljubavlju i naklonošću dospije do srca odgajanika te ga na taj način mijenja (Golubović i sur., 2016).

Odgajatelj je osoba koja ne bi smjela tražiti trenutne i brze rezultate. Prema Boscu, on je pozvan oponašati samog Boga u svom strpljenju s odgajanicima i njihovim rastom. Odgoj je plod odnosa u kojem odgajatelj pomaže mladima u njihovoj brizi da oblikuju svoje živote. Stoga je potrebno da odgajatelj bude suosjećajan i strpljiv s mladima te ih prati u životnim izazovima i kušnjama. On je osoba koja je spremna za rad na duge staze jer zna da će se rezultati njegovog rada dugoročno vidjeti. Podleći iskušenju brzih rezultata ozbiljno bi ugrozilo njegov odgojno-obrazovni rad (Miranda, 2006).

Nadalje, ista autorica ističe kako cilj don Boscove pedagogije nije samo preobraziti živote učenika, već i život odgajatelja. Njegov sustav orijentiran je na integralni rast i osobni razvoj i odgajatelja i učenika. Don Bosco je vrlo jasno rekao da je cilj njegovog odgojnog sustava učiniti od dječaka i odgajatelja svece. Njemu ništa manje ne bi bilo dovoljno kao cilj (Miranda, 2006).

Kako se danas odnositi prema pedagoškoj baštini don Bosca? Giraud (2007) smatra kako su svi – svećenici, odgajatelji, roditelji – pozvani djelovati po primjeru svetog Ivana Bosca u ovom sadašnjem vremenu te u društvenom, političkom i građanskom području. Svi su oni pozvani angažirati se u odgojnom poslanju, prije svega formirati se na osobnoj, a potom i na zajedničarskoj razini te neprekidno razmišljati o iskustvu, preispitivati svoje osobno i profesionalno djelovanje, duševno stanje i međusobne odnose. Također, Nanni (2014) ističe kako se u duhu don Boscove pedagogije od odgajatelja i pedagoga kao vodećih primjera odgoja mladih očekuje da sami budu odgojeni i obrazovani kao poštteni građani i dobri kršćani kako bi svojim primjerom to mogli svjedočiti mladima.

U stalnoj nazočnosti odgajatelja sažeto je don Boscovo opće blagonaklono djelovanje. Ta stalna prisutnost ima dva temeljna značenja, odnosno svrhe. Prva je ta da se odgajanik što više upozna; da se uvidi što mu je potrebno za dušu i tijelo, dok druga svrha označuje stegovno sredstvo; mogućnost da se mlade odgaja, nadzire i usmjerava (Bosco, 2007). Odgajatelj je dužan upoznati odgajanika, otkriti kakav je, što ga potiče na određeno djelovanje te treba ići ususret njegovim potrebama i načinima razmišljanja. S tim saznanjima potrebno je stvoriti i održavati odgojni odnos (Corallo, 2017).

Don Bosco je nastojao ukazati na ostvarive putove budućnosti svakog dječaka s obzirom na njegove sposobnosti. Iz tog razloga, prvenstveno je pokušavao shvatiti

njihov karakter, odmjeriti njihove sposobnosti i mogućnosti, ne bi li tako otkrio njihov životni poziv. Upoznavši njihove sposobnosti svakome je pomogao da raste na onaj način koji je za tu osobu najprimjereniji. „Onaj tko je slab nalazi lakši put; onaj tko je sposoban, put koji je izazovniji te ga potiče da pođe zahtjevnijim stazama u nastojanju da postigne izvrsnost i »kršćansko savršenstvo«“ (Giraud, 2007, 207).

Ideja stalne odgajateljeve prisutnosti među odgajanicima vuče korijene iz kršćanskog nauka. Naime, don Bosco je smatrao kako odgajatelj mora biti stalno prisutan među svojim odgajanicima jer je Bog stalno prisutan među nama. Tako prisutnost odgajatelja za odgajanike ima iste karakteristike kao i Božja prisutnost za don Bosca i njegove salezijance (Miranda, 2006). Valja, međutim, naglasiti kako don Bosco pod stalnom prisutnošću među odgajanicima nije mislio na nametanje i smetnju mladima u igri i njihovim aktivnostima, nego na odgojni suživot i potpuno posvećenje odgajanicima koji su ključni za kvalitetan odgoj. Tako asistencija tj. prisustvo odgajatelja pripada samom srcu odgoja (Corallo, 2017).

Stalna nazočnost odgajatelja ne označava samo fizičko prisustvo odgajatelja među mladima, nego i samu želju da se s njima boravi, pružanje ohrabrenja, usmjeravanje i savjetovanje, odgovornost za mlade, poučavanje te samu ljubav (Chávez Villanueva, 2008).

Bosco je isticao važnost stalne prisutnosti odgajatelja u igri i aktivnostima odgajanih kako bi mogli spoznati da su uistinu ljubljani i da je odgajateljima stalo do njih. U svom *Pismu iz Rima*, don Bosco kritizira svoje salezijance zbog toga što ne posvećuju više toliko vremena odgajanicima i što im odnosi postaju formalni, a manje bratski i prijateljski. Ako se želi stvoriti „jedno srce i jedna duša“, treba se srušiti zid nepovjerenja među odgajateljem i odgajanicima i na njegovo mjesto postaviti srdačno povjerenje (Bosco, 2009a, 6). Bosco je rekao: „Gledan samo za katedrom, nastavnik ostaje nastavnik i ništa više, ali ako se uključi s mladima u igru, postaje kao brat“ (Bosco, 2009a, 6).

Don Bosco je čeznuo za time da odgajatelj sa svojim odgajanicima zbilja bude kao jedno. Čeznuo je za jedinstvom i slogom te ljubavlju ispunjenim odnosima u svom oratoriju. Kako bi se to ostvarilo, uvijek je napominjao svojim odgajateljima da trebaju biti prisutni i uključeni u igru i rad mladih te svojim zanimanjem za mlade pokazati da

im je uistinu stalo do njih. Od odgajatelja je tražio da njihov poziv – biti odgajatelj ne predstavlja samo usputnu i formalnu ulogu u njihovom životu već da taj poziv žive svim srcem. Don Bosco pri tom nije umanjivao profesionalnost i obrazovanost odgajatelja i znanja koje je usvojio, nego je isticao kako samo to nije dovoljno, već je za istinsko odgojno djelovanje potrebna unutarnja motivacija i ljubav prema onome što se čini.

Bosco je često govorio svojim odgajateljima da se potrudite da ih odgajanicima upoznaju i da se oni potrudite upoznati njih tako da budu među njima kad god je to moguće te im budu spremni šapnuti kakvu ljubaznu *riječ na uho* (Bosco, 2003). Riječ na uho bila je jedna od njegovih posebnosti u pedagogiji ljubavi, a sastojala se u tome da don Bosco šapne odgajanicima neku riječ ili kraću rečenicu koja bi ga potakla na razmišljanje o Bogu, životu i vjeri, a ujedno mu dala do znanja da don Bosco misli na njega (Silov, 2014).

Don Bosco je bio zagovornik toga da bi odgajatelji trebali biti mladima poput duhovnih očeva te je njegovo odgojno djelovanje obilježeno očinskim suosjećanjem prema njegovim mladima. Vođen unutarnjom snagom, ali i iskustvom preranog gubitka svoga oca, Bosco je uspijevaao suosjećati sa svakim dječakom bez obiteljske, ekonomske, moralne i duhovne skrbi. Ovdje ponovno dolazimo do važnosti prisutnosti odgajatelja među odgajanicima, poznavanja svakog odgajanika, prihvaćanja, slušanja, razvoja dijaloga s njima, odnosno svega onoga što bi trebalo biti prisutno u jednoj obitelji. „Oratorij je koncipiran kao domska institucija, a dom je koncipiran kao obitelj.“ (Golubović i sur., 2016, 143) Stoga je Bosco nastojao da u oratoriju uvijek vlada obiteljsko ozračje u kojemu se dječaci osjećaju ljubljenima, prihvaćenima i vrijednima skrbi i brige.

#### 4.8. Okruženje

Suvremeno holističko shvaćanje odgoja ističe važnost okruženja i konteksta u kojem se odgoj i obrazovanje djeteta odvijaju. Dijete u interakciji s određenim okruženjem prepoznaje svoje potencijale. Naglasak se osim bogatog fizičkog i socijalnog okruženja stavlja na značenje igre, cjelovitost djetetova razvoja te zadovoljavanje svih njegovih potreba (Jurčević Lozančić, 2018). Don Bosco je prepoznao važnost uloge okruženja u

razvoju djece i mladih te se stoga uvijek trudio pronaći i održati adekvatan prostor i okruženje za svoje odgajanike. S obzirom na to da je svake godine broj njegovih odgajanika u oratoriju rastao, nekoliko ga je puta premještao ne bi li pronašao mjesto na kojem će se svaki od njih moći nesmetano razvijati. Uvijek je težio najboljem za svoje odgajanike.

Don Bosco je govorio kako oratorij mora biti dom koji prihvaća i koji je otvoren za sve. Isto tako, u njemu moraju biti uspostavljeni red i disciplina. Potrebno je za odgajanike omogućiti odgovarajući ambijent, definirati aktivnosti i njihov vremenski slijed te uspostaviti određeni raspored kao dio tog cjelokupnog odgojnog projekta (Nanni, 2014).

Veliku ulogu ima i socijalno okruženje, kao i značajni odrasli u njemu, poput odgajatelja. Njegovanje odnosa s odraslima neophodno je za nekoliko ključnih područja dječjeg razvoja koji uključuju: jezik i komunikaciju, empatiju i suradnju, odnose s vršnjacima te samoregulaciju. Kroz ove njegujuće i odgovorne odnose djeca doživljavaju brigu o njima, što predstavlja nužan prvi korak ka razvoju vlastitog brižnog ponašanja. Razvijanje brižnih i njegujućih odnosa s djecom također odgajateljima omogućava da upoznaju pojedinačne dječje interese, njihove jake snage, ali i potrebe te im na temelju toga pruže odgovarajuću pomoć i podršku. Ne smije se zaboraviti da djeca imaju specifične potrebe i da često prolaze kroz teške okolnosti te stoga zaslužuju adekvatnu pedagošku pažnju (Avšič i Rifel, 2016, Carter, 2016).

Također, važno je poznavanje pozadine i konteksta djeteta iz kojeg ono dolazi kako ne bi došlo do pogrešne interpretacije njegovih postupaka i kako bi se razumio smisao koji dijete pridaje svojim akcijama (Slunjski, 2011). Tako je don Bosco svakom dječaku pristupao na individualan način i s osobitom brigom, pažnjom i suosjećanjem za njega i njegovu životnu situaciju. Don Bosco je bio odgajatelj koji je znao prepoznati specifične potrebe svojih odgajanika i koji je imao razumijevanja i suosjećanja za razne teškoće s kojima bi se oni susreli. Brižnost je bila jedna od njegovih glavnih osobina te je nastojao svojom brigom i pažnjom odgajanicima biti poput oca.



#### 4.9. *Obiteljsko ozračje*

Petrović-Sočo (2009) kao jednu od važnijih zadaća odgajatelja navodi stvaranje pozitivnog ozračja u kojem će se svi članovi osjećati ugodno te uspostavljanje općeg tona življenja u ustanovi. Autorica govori kako odgajateljevo ponašanje uvelike ovisi o njegovom pogledu na dijete, stavovima, očekivanjima, sustavu vjerovanja, stilu vođenja, uspostavljenim pravilima u ustanovi. Uspostava kvalitetnog ozračja i okruženja uvelike ovisi o iskrenom poštivanju djeteta i njegovih prava te spremnosti odgajatelja da s ljubavlju i voljom prepoznaje i zadovoljava potrebe i interese djeteta. Don Bosco je svako dijete gledao kao Božji dar i Božje stvorenje te mu je na prvom mjestu bila dobrobit svakog od njegovih pitomaca. On je u skladu s tom slikom djeteta djelovao te nastojao da u njegovom oratoriju uvijek vlada obiteljska atmosfera ispunjena odnosom međusobnog povjerenja kao preduvjeta uspješnog odgoja.

Također, Petrović-Sočo (2009, 127) ističe kako odgoj treba imati što više „osobina dobrog obiteljskog odgoja, ostvarivati i razvijati prisnost, pozitivnu emocionalnu klimu, slobodnu komunikaciju, trajnost veze s odraslima i drugom djecom, aktivno sudjelovanje djeteta u različitim, važnim životnim djelatnostima s odraslima“.

Obiteljsko ozračje i prisustvo obiteljskog duha vode prema ljubavi, a ljubav vodi do povjerenja. Bosco je smatrao kako ljubav nadalje otvara srca dječaka da bi se mogli povjeravati svojim učiteljima bez straha. Stoga, bez obiteljskog duha ne može se očitovati ljubav, a bez očitovanja ljubavi ne može se stvoriti ni povjerenje (Bosco, 2009b). Iz tog razloga don Bosco je uvelike težio uspostavljanju i održanju obiteljskog pozitivnog ozračja u svom oratoriju. Uspostavljanje takvog ozračja pomoglo mu je izgraditi odnos pun ljubavi kako bi stekao povjerenje svojih odgajanika te stvorio kvalitetan odnos.

Stojić (2008) govori kako odgajatelji stječu povjerenje odgajanika jer ih osvajaju ljubavlju koja vuče korijene iz nadnaravne Božje ljubavi. Odgajatelji trebaju nastojati oko toga da ih djeca vole, a ne da ih se boje. Žrtvuju se i trude učiniti mlade poštenim građanima i dobrim kršćanima, želeći pritom najveće dobro odgajanika. Potrebno je osvojiti srce odgajanika kako bi ga se zadobilo za prijatelja. Don Boscov odnos prema

mladićima rastao je iz prijateljskog odnosa prema očinstvu, a to mu je omogućilo upravo obiteljsko ozračje koje je u oratoriju vladalo (Chávez Villanueva, 2008).

Velika pozornost posvećivala se zadovoljstvu odgajnika tako da je jedna od najvažnijih stvari bila stvoriti pozitivno obiteljsko i prijateljsko ozračje kako ni jedan dječak ne bi izašao iz oratorija nezadovoljan. Izuzetno je bitno da odgajatelj zna oko sebe uspostaviti radosno i mirno ozračje jer je upravo to ono što je potrebno za kvalitetan razvoj djeteta (Bosco, 2003, Petitclerc, 2009).

## **5. Aktualnost don Boscove pedagogije ljubavi**

S obzirom na činjenicu da je don Bosco bio povijesna pedagoška ličnost koja je živjela i djelovala u 19. stoljeću, postavlja se pitanje je li njegova pedagogija aktualna danas i u kojoj mjeri? Je li moguće njegove odgojne metode primjenjivati danas i u kojem kontekstu? Je li ih potrebno modificirati i prilagoditi? Mogu li don Boscovu pedagogiju ljubavi primjenjivati svi zainteresirani ili je ona namijenjena samo posebnim skupinama ljudi s obzirom na to da ima oznaku *religiozne pedagogije*? Ovo su neka od pitanja prilikom promišljanja o don Boscovoj pedagogiji ljubavi i njenoj suvremenosti te mogućnosti primjene danas u 21. stoljeću.

### *5.1. Don Boscov odgoj kroz prizmu suvremenosti*

Neupitno je kako postoje razlike u vremenu u kojem je živio don Bosco od vremena u kojem mi danas živimo. One se protežu kroz mnoga područja poput: obitelji, načina poimanja odgoja, vjere, običaja, stanja mladih, društvenog konteksta. Don Boscovu pedagogiju obilježava određeni povijesni i društveni kontekst, a to je vrijeme druge industrijske revolucije, nagli porast stanovništva u gradovima, nezaposlenost, siromaštvo, lutanje, napuštenost i problemi mladih. Zbog tih karakterističnih okolnosti, Boscovu pedagogiju nije moguće jednostavno presaditi u neku drugu sredinu i drugo vrijeme (Braidó, 1992), već ju treba prilagoditi te uzeti iz nje najbolje što nam može dati.

Boscova pedagogija ne traži slijepo ponavljanje svega što je don Bosco činio, već traži da se djeluje poput njega u novim promijenjenim okolnostima. Boscovo odgojno djelovanje i pedagogiju možemo tumačiti u sadašnjosti kao poticaje za promišljanje glade rasta i napretka u budućnosti (Chávez Villanueva, 2008, Nanni, 2014). To znači da je potrebno uvidjeti potrebe, probleme i čežnje mladih danas te im prići, prihvatiti ih, dati im do znanja da su ljubljani, pružiti im podršku i pomoć na njihovom putu odrastanja. Djelovati poput don Bosca znači upitati se: *Što bi don Bosco učinio u ovoj situaciji?* Ne postoje dvije identične situacije ili dva ista problema, stoga je potrebno uočiti temeljno načelo djelovanja don Bosca te ga primjenjivati u svim situacijama. To temeljno načelo don Boscove pedagogije je ljubav. Iako nekad kao odgajatelji i pedagozi nećemo znati što točno učiniti u određenoj situaciji, don Bosco nam savjetuje da naša djela budu vođena željom ljubavi i dobra prema odgajaniku. Jedino je s ljubavlju don Bosco mijenjao najtvrdja srca i karaktere svojih odgajanika.

Vrijeme se mijenja, društvo se mijenja, očekivanja se mijenjaju. Kad se pogleda unatrag prema 19. stoljeću, većina toga se promijenila. U Europi ne vlada više toliko siromaštvo kao tada i mladi nisu napušteni stanujući na ulicama kao uslijed industrijske revolucije. No sada, u 21. stoljeću, pojavili su se novi društveni i ekonomski problemi. Oba razdoblja, 19. stoljeće – vrijeme industrijske revolucije i 21. stoljeće - postindustrijsko ili postmoderno razdoblje, dijele jedno zajedničko obilježje, odnosno problem, a to je društvena kriza. Oba razdoblja zahvaćena su velikom društvenom i gospodarskom krizom koja je imala i ima učinke osobito na mlade. Jedan od većih problema za vrijeme bilo koje krize je upravo prenošenje uporišnih točaka i vrijednosti mladima, u čijim životima bilo kakve veće krize ostave trag (Petitclerc, 2009).

Mladi postaju zbunjeni, neodlučni, zabrinuti, tjeskobni, ne znaju što trebaju činiti i kojim putem im je ići. Don Bosco je prepoznao taj problem pomanjkanja odgoja djece i mladih u Torinu te je primijetio da im nedostaje vrijednosnih uporišnih točaka. Stoga je nastojao dječacima u oratoriju svojim životom i poukom prenijeti ispravne društvene vrijednosti, naglašavajući pritom kršćanske vrednote te ih osposobiti za život i rad.

Casella (2005, 222) glade suočavanja sa suvremenim problemima navodi na što sve odgajatelj treba obratiti pažnju i koje vrednote treba poticati među mladima: „Odgojitelj danas mora znati pozorno čitati znakove vremena kako bi razaznao stvarne vrednote

koje privlače mlade: mir, slobodu, pravdu, zajedništvo i sudjelovanje, promicanje žene, solidarnost, razvoj, ekološke prijeko potrebe, pluralnost kulture, mir i suživot među raznim narodima, zalaganje protiv bilo kakva iskorištavanja maloljetnika i protiv novih oblika ropstva“.

## 5.2. *Suvremeni problemi mladih*

Jedan od glavnih problema prisutnih među mladima današnjice jest osamljenost. Danas živimo u doba digitalne komunikacije i okruženi smo brojnim izumima osmišljenima da približe ljude jedne drugima. Računala, e-pošta, mobilni telefoni, društvene mreže omogućili su nam da vrlo lako ostanemo u kontaktu sa svojim prijateljima i voljenima, koliko god oni bili fizički udaljeni od nas. Međutim, tužna i paradoksalna stvarnost našeg doba je takva da možda sada više nego ikad prije ima bezbroj mladih ljudi koji su usamljeni te ni sa kime nemaju mogućnost razgovarati te podijeliti svoje boli i tjeskobe, borbe i nade u budućnost (Miranda, 2006).

Danas se također govori i o mnogim mladima koji su prepušteni sami sebi i kojima je oduzeta mladost i djetinjstvo. Još neki od problema s kojima se susrećemo su: djeca radnici, djeca vojnici, seksualno iskorištavanje djece, mladi s ulice kojima je potrebna prije svega ljubav i vodstvo nekoga kome je stalo do njih (Casella, 2005).

Trenutna društvena kriza 21. stoljeća javila se uslijed globalne pandemije uzrokovane korona virusom koja je u velikoj mjeri utjecala na djecu i mlade. Radi mjera prevencije širenja virusa, ograničena je sloboda kretanja i okupljanja. Vrtići, škole i fakulteti su zatvarani. Mladima se oduzelo ono što im je najpotrebnije, a to su bliski kontakti s vršnjacima. Među mladima se pojavio strah za budućnost, povlačenje u sebe frustriranost, anksioznost. Nedostajalo im je ono što bi im don Bosco najbolje znao dati, a to je ljubav. Osobito u situacijama straha, beznađa i teškoća, mladima je potrebno dati do znanja da su voljeni te da imaju podršku od značajnih odraslih.

Zbog takvih nepredvidivih okolnosti, potrebno je biti puno pažljiviji u proučavanju društvene stvarnosti, a napose odgojne stvarnosti. Potrebno je uvidjeti sadašnje stanje i mogućnosti koje nam pruža te prepoznati u njemu perspektivu za budućnost jer je odgoj „po svojoj naravi djelovanje za budućnost.“ (Nanni, 2014, 119).

Don Bosco je učinio veliki korak u tome što je lutanje mladih, probleme i nasilja koja su se događala u njegovoj okolini znao protumačiti kao jasne znakove pomanjkanja odgoja. Smatrao je kako odgoj donosi upravo ono suprotno: mir, prihvaćanje, suživot i poštovanje (Petitclerc, 2009). S obzirom na to da je bio čovjek od djela, don Bosco je odmah krenuo skrbiti o dječacima koje je sreo, s povjerenjem u zadaću koju mu je Bog namijenio te s povjerenjem u mlade koji su mu povjereni. Krenuo ih je odgajati, odnosno krenuo ih je ljubiti te tako promijenio živote mnogima od svojih dječaka.

Danas kao don Boscovu ostavštinu imamo razvijene salezijanske osnovne škole, različite vjerske zajednice i okupljališta za mlade, česte aktivnosti i svete mise u crkvama i oratorijima, vjerske vrtiće, kao i druga različita mjesta na kojima djeca i mladi mogu provoditi svoje slobodno vrijeme. Unatoč tomu, postoje opet mladi koji su napušteni, odbačeni, usamljeni ili se samo tako osjećaju iako im se sve ovo pruža na dlanu. Izazovi su suvremene don Boscove pedagogije odgovoriti na sadašnje probleme mladih, pronaći uzroke te ih pokušati spriječiti prevencijom. Potrebno je osuvremeniti don Boscovu pedagogiju i primijeniti njene temeljne postavke u suvremenom kontekstu. Jedino gledište koje bi trebalo ostati potpuno nepromijenjeno je gledište ljubavi. Zato je pedagogija ljubavi don Bosca i danas aktualna, ali ujedno potrebna.

S obzirom na to da je don Bosco živio i djelovao u određenim okolnostima 19. stoljeća, vrijedno je i potrebno zadržati temelje njegove pedagogije ljubavi i preventivnog odgojnog sustava, ali je potrebno uvažiti promjene koje su do danas nastale u društvu i području pedagogijske znanosti. Boscovu pedagogiju ljubavi potrebno je čuvati, ali i obnavljati te ju bogatiti suvremenim odgojnim saznanjima. Osim postizanja cilja odgoja mladih kao dobrih praktičnih vjernika i poštenih građana, potrebno je mlade naučiti da neprestano otkrivaju i preispituju svoj identitet i ulogu u Crkvi i svijetu (Silov, 2014).

Chávez Villanueva (2008) ističe jedan odgojno-obrazovni problem današnjice, a to je postojanje poučavanja koje ne vodi računa o životnim problemima. To su odgoj i obrazovanje kojima je bitan učinak i konačan produkt, dok se osoba i njena životna pozadina zanemaruju ili joj se ne posvećuje dovoljno vremena i pažnje. Taj problem pokazuje još uvijek prisustvo tradicionalne perspektive odgoja, opisane u uvodu ovog rada. Nadalje, autor govori kako će takva osoba, prije ili poslije u životu krenuti lutati i stoga je formiranje razuma, savjesti i srca kod mladih danas potrebno više nego ikada.

Odgajatelju u toj zadaći uvelike može pomoći djelovanje Ivana Bosca i temeljni postulat njegove pedagogije – ljubav. On je jedan od najboljih primjera odgajatelja koji su isticali važnost emocionalne komponente odgoja te brigu o nutrini osobe. Bosco je nastojao svojim odgajanicima usaditi ispravne kršćanske vrijednosti ljubeći i prihvaćajući ih bezuvjetno.

Chávez Villanueva (2009) ističe kako je danas potrebno ponovno definirati ciljeve odgoja te da nam u tome može pomoći upravo duga dvotisućljetna tradicija kršćanskog odgoja. Kršćanski odgoj uvijek iznova potvrđuje da je cilj odgoja „oblikovanje duha koji je sposoban slobodno prosuđivati i odgovorno se uključiti u društvo“ (Chávez Villanueva, 2009b, 199). To je ujedno i cilj kojemu je težio don Bosco u svome odgoju, nazivajući ga stvaranje dobrih kršćana i poštenih građana. Međutim, treba biti svjestan kako danas taj cilj ne znači isto što je značio u don Boscovo vrijeme. Potrebno je među tradicionalnim vrednotama uočiti one koje valja isticati i u današnjem društvu, ali ih i prilagoditi današnjoj raznolikosti i slojevitosti društva te predložiti nove i primjerene ciljeve odgoja kojima valja težiti.

### *5.3. Aktualnost preventivnog sustava*

Preventivni sustav poznati je odgojni sustav po kojemu je don Bosco djelovao i koji je urodio mnogim plodovima. On ne predstavlja samo pedagošku teoriju i misli, već provjerenu pedagošku praksu koja je djelovala u Boscovo vrijeme, ali djeluje i danas među brojnim salezijanskim aktivnostima (Golubović i sur., 2016).

Don Boscova pravila i smjernice za provođenje i implementaciju njegovog preventivnog sustava su kratka i jasna. Don Bosco je bio svjestan da bi se ovakav sustav u praksi teže primjenjivao te da zahtijeva veliku strpljivost i ljubav odgajatelja. Od odgajatelja se očekuje da bude spreman suočiti se sa svakim problemom i teškoćom kako bi postigao konačan cilj: „građanski, moralni i znanstveni odgoj njegovih odgajnika“ (Bosco, 2009b, 6). Iako je glede odgajatelja ovaj sustav teži za provedbu jer zahtijeva veći angažman i usmjerenost na odgajanike, teškoće se smanjuju ako odgajatelj revno obavlja svoj posao. S druge strane, puno je uspješniji glede odgoja i učenja odgajnika, od već prije spomenutog represivnog sustava (Bosco, 2003).

Kao dokaz opravdanosti ustrajanja na ovim načelima i primjeni ovog sustava, don Bosco svjedoči kako je u njegovom domu bilo dječaka vrlo problematičnog ponašanja, izbačenih iz roditeljskih kuća i popravnih domova, a koji su kad su bili odgajani po ovim načelima promijenili svoju narav i počeli živjeti pristojno i dostojanstveno te su zauzimali tada časnja mjesta u društvu (Bosco, 2009b). To je dokaz efikasnosti primjene njegove pedagogije ljubavi. Ovakva i slična iskustva koja je don Bosco iskusio i zabilježio svjedoče kako se njegova metoda ljubavi uistinu pokazala djelotvornom.

Bosco je iz iskustva shvatio da ako mladići koji su izašli iz zatvora pronađu nekoga tko im je naklonjen i za njih se brine, nastoji im pronaći posao i posjećuje ih tijekom tjedna, oni polako počnu živjeti dostojanstvenim životom te naposljetku postanu dobri i poštenu građani (Bosco, 2007), baš onakvima kakvima je don Bosco želio da postanu. To je nastojao tako da je odgajanike uključivao u društvo te im pomogao da postanu aktivni i korisni radnici koji su svjesni svoje suodgovornosti za zajedničko dobro te nastoje živjeti miroljubivim životom (Chávez Villanueva, 2008).

U tome se vidi praktičnost don Boscove pedagogije gdje je nastojao pripremiti svoje mladiće za odgovorno sudjelovanje u društvenom i crkvenom kontekstu. U odgoju, sama teorija nije dovoljna, stoga je nastojao poduprijeti razvoj uma i srca mladih, ali im i pomoći u stjecanju praktičnih sposobnosti za djelovanje, rad i uspostavljanje odnosa (Casella, 2005). Oratorij je don Boscu, kao i njegovim odgajanicima omogućio okruženje koje je pogodno za njihov cjeloviti razvoj. U oratoriju su se mladići slobodno igrali, družili, bili poučavani u vjeri, opismenjivani, učili su raditi i vladati se u skladu s pravilima građanskog ponašanja. Možemo reći kako su se u oratoriju pripremali za „život“ i za sve ono što ih u budućnosti čeka. Tako je don Bosco ljubavlju ispunjenom igrom i poštenim radom od dječaka s ulice činio sveće, što nam govori da su svetost i odgoj međusobno povezani (Chávez Villanueva, 2008).

U svojih četrdeset godina rada s mladima don Bosco nikada nije primjenjivao kazne, nego je uz vjeru u Božju pomoć uvijek ostvarivao ono što mu je bila dužnost. Za tadašnje vrijeme to je predstavljalo veliki iskorak u području odgoja djece. Također, bio je vrlo optimističan glede primjene preventivnog sustava u svojim kućama te je vjerovao kako će se njegovom primjenom postići velika korist tada, ali i u budućnosti (Bosco, 2009, Silov, 2014).

Potrebno je uzeti u obzir i činjenicu kako su Boscova pedagogija i preventivni sustav nastali u kontekstu koji je bio izrazito katolički i koji ima duhovne korijene u katoličkoj vjeri, osobito u otajstvu Božje ljubavi prema svojoj djeci. Stoga je zadaća odgajatelja bila oponašati i prenijeti Božju ljubav odgajanicima (Miranda, 2006). Ista autorica navodi kako se unatoč tome, preventivni sustav može prilagoditi i biti vrlo učinkovit u drugim vjerskim kontekstima i u raznim dijelovima svijeta.

#### *5.4. Djelotvornost don Boscove pedagogije ljubavi*

Kako navodi Slunjski (2011) suvremeni pedagoški pristup teoriji i praksi teoriju tumači kao nešto što nije unaprijed određeno za implementaciju u praksu, već nešto što izranja, proizlazi iz same prakse te se u praksi izgrađuje. Dakle, potrebno je prvo razumjeti kontekst ustanove i sve sudionike u njoj te na temelju toga zajednički stvoriti teoriju. Na takav način odgojnu teoriju stvarao je i don Bosco. Živio je sa svojim odgajateljima i odgajanicima, upoznao ih i odgajao te je tek pred kraj svojega života, ispunjen bogatim iskustvom odgoja i rada s mladima, ostavio pisani trag o svojim odgojnim metodama kako bi se i drugi mogli njima služiti.

Don Bosco nije bio pedagog teoretičar u današnjem smislu pedagoških stručnjaka koji promiču neko teorijsko mišljenje, već je on prije svega bio pedagog prakse. Nije težio stvaranju određene teorije odgoja, nego je prije svega nastojao djelovati usmjeren kršćanskom idejom odgoja (Silov, 2014). On je bio čovjek akcije te je stoga u djelima koje je napisao prvenstveno nastojao pobuditi i praktično usmjeriti druge za najveći mogući učinak. To je jedan od razloga zašto se njegova pedagogija ljubavi naziva djelotvornom, jer se provodi u djelo te se njome nastoji proizvesti pozitivan odgojni učinak (Braidó, 1992).

Malo zapisanih riječi o odgoju i lakoća izražavanja don Bosca ostavlja odgajateljima, kao i ostalim čitateljima, prostor za promišljanje i dubinsku analizu njegovih misli i ideja. Svaka njegova naizgled jednostavna misao o odgoju može se dubinski analizirati i proizvesti mnogobrojne zaključke (Corallo, 2017).

Formalni odgoj, kakav se danas provodi u odgojnim ustanovama, za zadatak ima očuvati dragocjenu baštinu prošlosti kako bi odgovorio na izazove sadašnjosti te



pripremao za ono što dolazi u budućnosti (Chávez Villanueva, 2007). Naglašavajući u tome važnost uloge i djela sv. Ivana Bosca, valja spomenuti i brojne druge svećenike, asistente, odgajatelje i laike koji su bili uključeni u njegovo poslanje. Oni su slijedili njegovu pedagogiju te su u znatnoj mjeri pridonijeli učvršćivanju salezijanskoga poslanja (Canino Zanoletty, 2011). Salezijanski odgajatelji imaju zadaću očuvati najvrijednije od Boscove odgojne baštine te se njome služiti u sadašnjem djelovanju, kao i budućem.

### *5.5. Pedagogija ljubavi za sve*

Golubović i sur. (2016) nadalje ističu kako je Boscovu pedagogiju potrebno primjenjivati u svojoj njoj cjelovitosti uključujući sve njene aspekte. To znači da nije moguće uzeti samo njene određene dijelove te ih prenijeti u određeni odgojni sustav ili primijeniti u nekom odgojnom djelovanju. Potrebno joj je pristupiti holistički, baš kao što je ona holistički pristupila samom odgoju.

Sam don Bosco govori kako se njegova pedagogija ne može prakticirati bez iskrene pastoralne ljubavi i istinskog nastojanja u spasenju duša drugih, što za odgajatelje predstavlja veliki izazov duhovnosti. Iz toga proizlazi kao cilj pojam pedagoške svetosti, kao privlačna i duboka svetost koja je jednaka radosti i veselju, ali se postiže žrtvom i služenjem mladima radom i umjerenošću (Chávez Villanueva, 2008). Ovdje se nameće pitanje mogućnosti primjene Boscove pedagogije i preventivnog sustava u okruženju koje nije potpuno kršćansko. Mogu li ga prakticirati odgajatelji koji nisu kršćani? Kako ga primjenjivati s djecom koja nisu kršćani?

Uzevši u obzir njegova učinjena dobra djela te u konačnici postignutu svetost, možemo pretpostaviti kako don Bosco nije imao namjeru ikoga marginalizirati ili obeshrabriti u odgoju govoreći da samo kršćani mogu uspješno primjenjivati preventivni odgojni sustav. On je bio toliko uronjen u dubine i otajstvenost Božje ljubavi koja mu je davala snagu i putokaz u njegovu djelovanju. Njemu je Božja ljubav bila odgovor na sve. Iz tog razloga, moguće je da je smatrao kako osoba koja nije upoznala Boga ne može shvatiti i primiti takvu ljubav te ju stoga kao takvu ne može ni dati drugima.

Prilikom sagledavanja don Boscove pedagogije holistički, potrebno je razjasniti element vjere, odnosno duhovnosti njegove pedagogije. Golubović i sur. (2016) govore kako važnost poticanja duhovnosti danas označava promoviranje i razvoj moralnih vrijednosti te podupiranje mladih u istraživanju duhovnih vrijednosti ili smisla duhovnog identiteta.

Pedagogija ljubavi primjenjiva je i u pogledu multikulturalnosti i prihvaćanja svijeta bez obzira na životnu pozadinu i okolnosti. To postaje vidljivo u ustanovama oratorija danas u 21. stoljeću. Tomu bogatstvu različitosti doprinijeli su procesi globalizacije i migracija diljem Europe. Tako svakodnevni društveni život poprima sve više karakteristike multietničkog i multireligijskog društva. Danas se u oratoriju mogu susresti mladi različitih rasa, narodnosti, tradicije pa i druge vjere koji dolaze u potrazi i nadi za obiteljskom vedrinom, prihvaćanjem i socijalizacijom s drugom djecom. Iz navedenog proizlazi pitanje o tome može li se aspekt vjere i kršćanstva zadržati u Boscovoj pedagogiji i preventivnom sustavu s obzirom na suvremeno stanje društvene raslojenosti i različitosti? Don Bosco odgovor nudi u već spomenutoj evangelizaciji odgajanjem. Svako će dijete primiti ono dobro sjeme koje mu odgajatelj pruži te će donijeti plodove prema svojim mogućnostima kulture i religije (Nanni, 2014).

Silov (2014) govori kako su za religijsku pedagogiju, don Boscove pedagoške ideje aktualne i prihvaćene danas te on slovi kao jedan od vodećih religijskih pedagoga. Međutim njegovo pedagoško djelovanje, a napose preventivni sustav u odgoju ima veliki doprinos i religioznoj i „svjetovnoj“ pedagogiji. Danas, kao i u Boscovo vrijeme, glavna zadaća preventivnog sustava je sprječavanje asocijalnih oblika ponašanja kod djece i mladih. Razlika je u tome što danas odgojni stručnjaci polaze od postignuća znanosti i oslanjaju se na specijalizaciju i profesionalnost u primjeni prevencije, dok je don Bosco svoje odgojno djelovanje prvenstveno temeljio na moći ljubavi te vjeri i razumu.

Radi ubrzanog procesa globalizacije, društvo je danas sve više određeno ideološkim, religijskim i kulturalnim pluralizmom koji pred odgoj stavlja nove suvremene izazove. Odgajati danas znači: „odgajati za pravdu i solidarnost, za suživot pun poštovanja i suradnje, u kojem se ujedinjuju nužno poštivanje vrednota i ideala koji utemeljuju nacionalnu zajednicu te, istovremeno, integriranje komplementarnih vrednota koje su

svojevrsne manjinama“ (Chávez Villanueva, 2009, 211). Odgajati danas znači odgajati za mir, ljubav, prihvaćanje, toleranciju, za osnove ljudske vrijednosti koje je i don Bosco poznao te promicao.

Iako don Bosco nije bio profesionalni odgajatelj sa za to predviđenom školom i stupnjem obrazovanja, njegov život i odgojno iskustvo pokazuju nam gotovo suprotno. On je s malo pedagoškog znanja i puno ljubavi u odgoju uspijeva ono što danas stručni odgajatelji s mnogo znanja teško postižu. Za pravi odgojni odnos i djelovanje potrebno je posjedovati integraciju stručnog znanja i ljubavi prema odgoju i odgajaniku te ne umanjivati značaj emocija odgajanika i odgajatelja u procesu odgoja.

Međutim, kad se govori o ljubavi, ne bi ju se smjelo svesti samo na puki osjećaj; ona označava nastojanje da se drugome učini dobro, da se pomogne djetetu u odrastanju, da se neprestano pruža ruka brige i podrške o cjelini postojanja onih koje odgajamo. Golubović i sur. (2016) upravo zato ističu kako je Boscova pedagogija djelotvorne ljubavi i danas aktualna, ali da će to biti i u budućnosti.

## **6. Kritika don Boscovoj pedagogiji**

Pojedini kritičari salezijanske pedagogije smatraju kako je Bosco svojim odgojem u oratoriju udaljio mlade od obiteljskog odgoja, dok pojedini liberali smatraju kako je oratorij postao mjesto „tvornice svećenika“. U don Boscovo vrijeme, mladi su bili napušteni bez doma i posla, živjeli su na ulici, zbog čega ih je don Bosco primio pod svoju skrb u ustanovi oratorija. Oratorij i druga djeca u njemu su predstavljali obiteljski dom za djecu i mlade koji su izbačeni iz istog. Za vrijeme don Boscova života kroz oratorij je prošlo oko tri tisuće odgajanika, od kojih su naravno neki i postali svećenici (Silov, 2014).

Međutim, suvremeni koncept oratorija danas je drugačiji. Aktivnosti u oratoriju organizirane su uglavnom tijekom vikenda i školskih praznika. Oratorij nije više mjesto življenja djece u doslovnom značenju, ona tamo ne stanuju, već dolaze povremeno na molitvu, čitanje Božje riječi, misu, učenje, igru, druženje i druge aktivnosti. To je

mjesto slobode u kojemu se ništa prisilno ne nameće djeci. Slobodna su sudjelovati u onim aktivnostima za koje pokazuju interes.

Druga kritika odnosi se na don Boscovo isticanje stalnog boravka među mladima i njihova nadzora, što može umanjiti njihovo autonomno djelovanje i odlučivanje (Silov, 2014). Don Bosco je istaknuo kako stalna prisutnost ne znači nametljivo prisustvo i oduzimanje slobode odgajanicima, već očinsku skrb. Ta očinska skrb podrazumijeva želju da se odgajanci bolje upoznaju, da se bolje upozna njihova nutrina, želje i potrebe. Don Bosco je smatrao kako odgajateljeva stalna prisutnost s odgajanicima produbljuje njihov odnos ljubavi i povjerenja. Iako je on u vidu imao pozitivne ishode stalnog boravka među odgajanicima, s razlogom danas kritičari propituju ovu metodu glede samostalnosti i autonomije u odlučivanju i djelovanju djece.

Nadalje, u pitanje se dovodi jedan od glavnih ciljeva njegova odgoja, a to je stvaranje dobrih kršćana i poštenih građana. Postavlja se pitanje koliko je to ostvarivo i primjenjivo na društvo u cjelini? Je li ovaj cilj previše utopijski ili ga je moguće ostvariti?

Braido (1992) smatra kako Boscova želja za dobrim i poštenim društvom sačinjava dio te utopije. Oratorij se u tom kontekstu smatra kao mjesto iz kojeg izlaze dobra i školovana kršćanska mladež. Stoga se poziv za odgajanjem takve mladeži širi na sve svećenike, odgajatelje, učitelje, bivše učenike te laike koji nisu službeno uključeni u don Boscove ustanove, ali im je stalo do boljitka u životima mladih. Bosco je bio uvjeren u dobro svoje ideje te je nastojao angažirati što više ljudi kako bi se taj cilj ostvario. Međutim, taj njegov cilj ostvarivao se u drugačijim okolnostima nego što su to danas. Odgojni suživot odvijao se u zatvorenom, neovisnom i nepolitičkom sustavu u kojemu se sve odvijalo u određenom odgojnom prostoru – oratoriju. U njemu su „službeno priznati učitelji bili don Bosco i njegovi »sinovi«, a važila je jedina i jednostavna kultura: katolička kultura puka čija je jedina težnja bila priskrbiti sebi dostatna sredstva za zemaljski život, u iščekivanju nebeske nagrade za taj život“ (Chávez Villanueva, 2009, 209). I danas salezijanska družba nastoji među kršćanskom mladeži ostvariti njegov cilj, no vrijeme će pokazati je li moguće i u kojoj mjeri proširiti ga i ostvariti u područjima koja nisu kršćanski obojena.

Don Bosco je nebrojeno puta u svojim djelima spomenuo riječ *ljubav*. Nebrojeno puta isticao je kako je važno ljubiti odgajanika. Svjedočio je vlastitim iskustvom kako je ljubav promijenila najtvrdja srca dječaka u oratoriju. Međutim, u njegovim spisima nedostaje detaljnijeg objašnjenja kako to treba ljubiti odgajanike. Kako točno postići da se osjećaju voljenima? Iako je Bosco objasnio pojam ljubavi u smislu duhovne otajstvenosti, je li to dalo razumljive odgovore svim zainteresiranim odgajateljima za primjenu njegove pedagogije? Don Bosco nije dovoljno rastumačio načine postupanja niti dao primjere samog procesa odgoja u ljubavi. Isticao je važnost primjene metode ljubavi u ostvarenju promjene ponašanja odgajanika, međutim ni u kojem djelu nije opisan taj, vrlo vjerojatno, dugotrajan proces, već samo izložio postignut rezultat. Upravo ta manjkavost u zapisu njegovih spisa i teorije glavna je zamjerka koju spominju mnogi kritičari.

## **7. Zaključak**

Ovim radom nastojalo se ukazati na aktualnost don Boscove pedagogije ljubavi, nalazeći u njoj elemente holističkog pristupa odgoju, koji je aktualan danas. U plodnom i osebnom pedagoškom djelovanju svećenika i pedagoga Ivana Bosca pronalazi se ono što ga je uvelike motiviralo za odgojno djelovanje te se tome pristupilo s gledišta holističke paradigme odgoja. Eksplicirane su njegove misli, naputci i smjernice za djelovanje koje osvjetljavaju holističko shvaćanje odgoja uz naglasak na ulogu ljubavi kao duhovne snage i pokretača odgojnog odnosa, važnost odgajateljeve prisutnosti među odgajanicima, prepoznavanja interesa djece, uvažavanje slobode odgajanika, važnosti kvalitetnog okruženja i obiteljskog ozračja.

Don Bosco je odgajatelj koji je svojom ljubavlju i svojim odgojnim metodama mijenjao najtvrdja srca mladih. Jedino je ljubav ta koja istinski mijenja i ima daljnju moć mijenjati čovjeka. Bosco je toga uvelike bio svjestan te je isticao ljubav kao glavnog čimbenika i pokretača svakog odgojnog odnosa i njegove pedagogije. Upravo su nam u današnjim zahtjevnim i nepredvidivim vremenima potrebni takvi primjeri, uzori i autoriteti kakav je bio don Bosco. Njegova pedagogija nije relevantna samo za opću povijest pedagogije

već i za pedagošku sadašnjost i budućnost. Ona može poslužiti kao model za različite oblike suvremenog odgojnog djelovanja.

Povijesni primjer don Bosca služi svima da se ugledaju i da svoje odgojno djelovanje podlože ljubavi jer je Bosco pokazao da odgoj iz ljubavi ima moć promijeniti čovjeka. To je svjedočanstvo i poziv svima da ne podliježu lakšim rješenjima u odgoju, već da ustraju i bore se do kraja. Stavljajući ljubav i dobro odgajanja na prvo mjesto, pedagogija svakog odgajatelja postat će pedagogijom djelotvorne ljubavi (Golubović i sur., 2016).

Je li don Boscova pedagogija ljubavi prožeta holističkim pogledom na odgoj i dijete? Iako je velik dio njegove pedagogije sačinjavao preventivni odgojni sustav, njegovo cjelokupno djelovanje bilo je usmjereno vođenju osobe k njezinom holističkom ostvarenju, a ne isključivo na preveniranje rizičnog ponašanja. Iščitavajući njegove spise, kao i djela i kritike autora koji su pisali o njegovom odgojnom djelovanju, uočeni su elementi holističkog pristupa odgoju poput: važnosti organiziranja kvalitetnog okruženja za razvoj dječjih potencijala, bezuvjetno prihvaćanje sve djece takve kakva jesu, čime otvara vrata današnjem pojmu integracije i multikulturalnog obrazovanja, zatim stvaranje pozitivnog obiteljskog ozračja kao važnog čimbenika odgojnog odnosa, važnost povjerenja u dijete i njegove sposobnosti, davanje slobode odgajniku u izboru i sudjelovanju u aktivnostima te važnost komunikacije između odgajatelja i odgajnika pri čemu se naglasak stavlja na oslušivanje djetetovih potreba i odgovaranje na iste.

Iako Boscova pedagogija ne sadrži u potpunosti sve elemente suvremenog holističkog odgoja, možemo reći kako je Bosco anticipirao neka suvremena shvaćanja i pristupe odgojnoj stvarnosti i djetetu. Brinuo je za cjelovit razvoj svakog djeteta te svakome pristupao individualno, što je i danas odgojna težnja svakog odgajatelja. Upravo je to mjesto preklapanja i prožimanja salezijanske pedagogije i suvremene znanosti o odgoju. Također, jedna drugu bi trebale bogatiti i nadopunjavati kako bi odgovorile na izazove u 21. stoljeću.

Neupitno je kako je ljubav bila i ostala temeljni pokretač don Boscove pedagogije. Stoga nam njegova pedagogija ljubavi ostavlja i danas nudi ljubav kao najmoćnije odgojno sredstvo za holističko poimanje i prihvaćanje djeteta. Don Boscova pedagogija

poziv je svim odgajateljima i onima koji rade s djecom i mladeži da pokušaju istinski ljubiti i voljeti ljude oko sebe jer na taj način obogaćuju i sebe i njih.

## 8. Literatura

Bašić, S. (2011) (Nova) slika djeteta u pedagogiji djetinjstva. U: Maleš, D., ur., *Nove paradigme ranoga odgoja*. Zagreb: Filozofski fakultet sveučilišta u Zagrebu, str. 19-39.

Bosco, I. (2007) *Uspomene iz Oratorija*. Zagreb: Katehetski salezijanski centar.

Bosco, I. (2009a) *Pismo iz Rima*. Zagreb: Salesiana.

Bosco, I. (2009b) *Preventivni sustav u odgoju omladine*. Zagreb: Salesiana.

Bosco, T. (2003) *Don Bosco – misli*. Zagreb: Katehetski salezijanski centar.

Braido, P. (1992) *Don Bosco između projekta i utopije*. Zagreb: Katehetski salezijanski centar.

Corallo, G. (2017) *Salezijanska odgojna metoda – Don Boscova baština*. Zagreb: SALESIANA d.o.o.

Jampolski, G. G. (1993) *Ljubav i strah. Put do trajne sreće*. Zagreb: Nakladni zavod Znanje.

Kurkut, M. (2013) Iz bilježnice jednog odgajatelja. U: Kurkut, M. ur., *Don Bosco. Preventivni sustav*. Split: Hrvatska salezijanska provincija, str. 27-44.

Nanni, C. (2014) *Preventivni sustav danas*. Zagreb: SALESIANA d.o.o.

Petrović-Sočo, B. (2007) *Kontekst ustanove za rani odgoj i obrazovanje – holistički pristup*. Zagreb: Mali profesor.

Silov, M. (2014) *Pedagoške ideje don Bosca, Makarenka i Neilla*. Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

Slunjski E. (2011) Različiti pristupi istraživanju i tvorbi kurikuluma. U: Maleš, D., ur., *Nove paradigme ranoga odgoja*. Zagreb: Filozofski fakultet sveučilišta u Zagrebu, str. 179-209.

### **Internetski izvori**

Avšič, Š. i Rifel, T. (2016) Holistička pedagogija i predškolski odgoj. Vrtić Dobroga pastira u Zavodu sv. Stanislava u Ljubljani. *Nova prisutnost* [online], 14 (3). Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/168724> [1. srpnja 2021.]

Bratanić, M. (2005) Suvremenost pedagoške misli Pavla Vuk-Pavlovića. *Filozofska istraživanja* [online], 25 (2). Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/202179> [17. lipnja 2021.]

Canino Zanoletty, M. (2011) Don Bosco, animator za zvanja. Povijesna razmišljanja za salezijanski pastoral zvanja. *Kateheza* [online], 33 (1). Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/112582> [26. srpnja 2021.]

Casella, F. (2005) Prema novom uobličavanju preventivnog sustava. Duhovnost - odgoj – društvenost. *Kateheza* [online], 29 (3). Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/113802> [11. kolovoza 2021.]

Carter, D. (2016) A Nature-Based Social-Emotional Approach to Supporting Young Children's Holistic Development in Classrooms With and Without Walls: The Social-Emotional and Environmental Education Development (SEED) Framework. *International Journal of Early Childhood Environmental Education* [online], 4 (1). Dostupno na: <https://eric.ed.gov/?id=EJ1120125> [20. lipnja 2021.]

Chávez Villanueva, P. (2008) Odgajajmo s don Boscovim srcem. *Kateheza*, [online], 30 (1). Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/113165> [29. srpnja 2021.]

Chávez Villanueva, P. (2009) Odgoj i građanstvo. *Kateheza* [online], 31 (3). Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/113119> [2. kolovoza 2021.]

Giraud, A. (2007) Odgojno očinstvo. Don Boscova pouka. *Kateheza* [online], 29 (3). Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/113740> [11. kolovoza 2021.]



Golubović, A., Polegubić, F. i Beno, J. (2016) Suvremenost pedagogije djelotvorne ljubavi sv. Ivana don Bosca. *Riječki teološki časopis* [online], 47 (1). Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/170112> [10. lipnja 2021.]

Jurčević Lozančić, A. (2018) Nove paradigme shvaćanja djeteta, kvalitete djetinjstva i kvalitete institucionalizacije djetinjstva. *Život i škola* [online], 64 (1). Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/219657> [18. lipnja 2021.]

Miranda, A. (2006) The Religious and Ethical Dimension of the Educative System of Don Bosco. *Divyadaan: Journal of Philosophy and Education* [online], 17 (1). Dostupno na: <https://bit.ly/2sPnnkU> [23. kolovoza 2021.]

Petitclerc, J. M. (2009) Najznačajnije vrednote preventivnog sustava. *Kateheza* [online], 31 (1). Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/113137> [14. lipnja 2021.]

Petrović-Sočo, B. (2009) Značajke suvremenog naspram tradicionalnog kurikulumu ranog odgoja. *Pedagogijska istraživanja* [online], 6 (1-2). Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/118104> [16. lipnja 2021.]

Ruffinato, P. (2007) Ivan Bosco, promicatelj života pomoću odgojnog djelovanja. *Kateheza* [online], 29 (3). Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/113741> [23. kolovoza 2021.]

Širanović, A. (2012) Dijalog s učenicima: temeljna odrednica interkulturno osjetljive škole. *Pedagogijska istraživanja* [online], 9 (1/2). Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/113438> [10. kolovoza 2021.]